

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет аграрної економіки і менеджменту
Кафедра економіки біоресурсів і природокористування

ДІДИЛІВСЬКИЙ Олександр Валерійович

**Економічне обґрунтування шляхів підвищення
конкурентоспроможності підприємства / Economic substantiation
of ways of increase of competitiveness of the enterprise**

Спеціальність – 073 “Менеджмент”
освітньо-професійна програма – Менеджмент

Випускна кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МПК_м-21
О.В. Дідилівський

Науковий керівник:
к.т.н., доцент Розум Р.І.

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

“ ___ ” _____ 20__ р.

В.о. завідувача кафедри
_____ Р.І. Розум

ТЕРНОПІЛЬ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Поняття матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, її склад та особливості	7
1.2. Сучасний стан матеріально-технічного оснащення сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області	13
1.3. Стратегія розвитку матеріально-технічної бази агропромислового виробництва	19
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТзОВ «Терра-Покуття Плюс»	32
2.1. Загальна характеристика підприємства	32
2.2. SWOT-аналіз	34
2.3. Оцінка матеріально-технічної бази підприємства	36
2.4. Оцінка ефективності використання матеріально- технічних ресурсів на підприємстві	40
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ	45
3.1. Шляхи підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази	45
3.2. Функції та задачі створення управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами	53
3.3. Розрахунок економічної ефективності впровадження логістичної системи постачання матеріально-технічних ресурсів	64
Висновки до розділу 3	70
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Актуальність теми. Конкуентоспроможність це суттєва умова успіху будь-якого підприємства. В сучасних умовах, коли спостерігається нестабільність економічного стану в Україні, а ситуація на ринках є швидкоплинною тема дослідження отримує особливу актуальність.

Сучасний економічний стан українських аграрних підприємств, як правило, є незадовільним, причиною цього є низка економічних, політичних і соціально-економічних чинників. У зв'язку із низьким рівнем технологічного оснащення, відсутністю інвестицій, низькою якістю виробленої продукції сільськогосподарські підприємства мають низький рівень конкурентоспроможності як на внутрішньому так і зовнішньому на ринках.

В ринкових умовах важливого значення набуло закупівля найбільш ресурсозберігаючої техніки, економічних видів матеріалів і сировини, забезпечення раціонального використання матеріальних цінностей, повторне використання відходів виробництва та вторинної сировини. Усі технічні й організаційні операції з купівлі потрібних матеріально-технічних ресурсів є комерційною діяльністю підприємств. Такого роду діяльність повинна враховувати співвідношення між попитом і пропозицією, види та рівень ринкової ціни, розмір націнки на послуги постачальників.

Питання матеріально-технічного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах ресурсних обмежень стає більш важливим аніж звичайна формальність. Дефіцит ресурсів та обмеження на сьогодні дуже важлива проблема. Умови ресурсних обмежень передбачають скінченність та рідкість ресурсів, необхідних для виробництва та виробничої діяльності підприємства тобто відбувається недостатній рівень забезпеченості досягнення мети та завдань підприємства. Відповідно дані умови виявились саме зараз через політичні та економічні проблеми в Україні. Виділяється менша сума з державного бюджету, значно скоротились природні та трудові ресурси. Все це негативно впливає на стан матеріально-технічного

забезпечення виробництва, а отже і на конкурентоспроможність самого підприємства.

Стан вивчення проблеми. Проблеми та підходи у галузі організації й ефективного використання матеріально-технічної бази, як одного з чинників конкурентоспроможності підприємства досліджували багато вітчизняних вчених: О.В. Ареф'єва, В.І. Блонська, А.М. Гаджинський, О.О. Ільчук, Е.О. Грицюк, Н.С. Краснокутська, А.О. Заїнчковський, Е.В. Лапін, А.Ф. Ляшенко, А.М. Науменко, Ю.М. Неруш, О.С. Федонін, Т.В. Харчук та інші.

Об'єктом дослідження обрано ТзОВ «Терра-Покуття Плюс».

Предметом дослідження є конкурентоспроможність підприємства.

Метою дослідження є наукове обґрунтування напрямів, методів і форм підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, для кращого задоволення потреб споживачів та підвищення його прибутковості.

Відповідно до мети дослідження поставлено наступні **завдання**:

- розкрити теоретичні основи управління матеріально-технічною базою як складовою конкурентоспроможності підприємства;
- провести аналіз діяльності підприємства;
- розробити напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємства шляхом вдосконалення використання його матеріально-технічної бази.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися наступні **методи** наукового пізнання, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, спостереження, методи узагальнення, функціональної класифікації, порівняльного та структурного аналізу.

При написанні магістерської роботи було використано Закони України, прийняті Верховною Радою, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші нормативні акти владних структур, пов'язані з розвитком сільського господарства та інших галузей АПК країни, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених економістів-аграрників.

Наукова новизна отриманих результатів. Аналіз теоретичних основ управління матеріально-технічною базою як складовою конкурентоспроможності підприємства дозволив встановити поняття матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, її склад та особливості, стратегію розвитку а також сучасний стан матеріально-технічного оснащення сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємства шляхом вдосконалення використання його матеріально-технічної бази, а також економічній оцінці пропонованих заходів.

Обсяг та структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, її склад та особливості

Одною з найбільш складних проблем діяльності агропромислових підприємств при переході на ринкові умови господарювання виявилася проблема формування матеріально-технічної бази, наслідком чого стало порушення виробничих технологій. Більшість невеликих сільськогосподарських підприємств не володіють достатньою кількістю техніки або використовувана їх техніка вичерпала амортизаційні терміни. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів національної аграрної політики стало технічне оновлення і матеріальне забезпечення сільського господарства в складі його підприємств та особистих селянських господарств.

Один із основних факторів підвищення ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств є їх забезпеченість матеріально-технічними ресурсами. Саме показник забезпеченості матеріально-технічними ресурсами сільгоспвиробників є одним з основних критеріїв їх конкурентоспроможності. У зв'язку з цим, економія витрат стає одним із основних факторів виживання за умови ресурсних обмежень. Отже, як бачимо, виникає необхідність у значних фінансових можливостях і інноваціях для підвищення показника матеріально-технічної забезпеченості. Однак це не єдиний шлях удосконалення матеріально-технічної бази.

Розглядаючи перший варіант виникає необхідність у довгостроковому накопиченні грошових коштів і запасів. Можна розглянути варіант взяття кредиту, однак у сучасних умовах ресурсних обмежень і враховуючи сучасну економічну ситуацію в нашій державі це робити є небезпечний крок. Щодо другого варіанту – нововведення завжди приносять необхідний ефект, однак він є неможливим без першого варіанту.

Сучасний стан вітчизняної економіки вимагає створення системи матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських виробників, яка дозволить [39]:

- а) забезпечити агропідприємства усіма потрібними їх матеріалами для ведення господарської діяльності;
- б) оптимізує господарські зв'язки між споживачами та постачальниками;
- в) створити економічно обґрунтовані запаси матеріально-технічних ресурсів;
- г) застосовувати прогресивні шляхи постачання ресурсів.

Створення системи матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського підприємства напряму пов'язане з плануванням цієї системи, а саме з [16]:

- прогнозуванням попиту на сільськогосподарську продукцію;
- плануванням виробничої програми;
- плануванням фізичного розподілу продукції;
- плануванням постачання матеріально-технічних ресурсів і створення їх запасів.

Сільськогосподарські виробники повинні проводити контроль своєї господарської діяльності на усіх етапах і напрямках. Так для прикладу, займатися маркетинговими дослідженнями, дослідженнями ринку постачальників, аналізувати показник їх надійності та можливих ризиків. Також потрібно нормувати потребу в матеріально-технічних ресурсах, з метою їх економії. До головних завдань відділу матеріально-технічного забезпечення відносять [9]:

- формування матеріальних планів;
- оцінка поточних потреб у сировині, матеріалах і ресурсах;
- впровадження оперативних заходів у сфері виконання замовлень;
- підбір надійних постачальників та укладення з ними договорів на постачання відповідних ресурсів;
- порівняння показників якості матеріально-технічних ресурсів постачальників із стандартними показниками.

Важливою умовою організації ведення ефективної сільськогосподарської діяльності – є оптимізація формування і раціонального застосування технічного оснащення сільськогосподарського підприємства.

Технічне оснащення сільськогосподарських підприємств є багатограним і володіє натуральною та вартісною складовими.

У натуральну складову технічного оснащення входять предмети та засоби праці (машини, устаткування й інші технічні засоби, виробничі приміщення, сировина, багаторічні насадження, робоча та продуктивна худоба, корми, насіння, засоби захисту рослин, паливо). Під час функціонування підприємства застосовується низка природних ресурсів (вода, земля тощо). Усі складові матеріально-технічного оснащення поєднуються, за допомогою відповідних форм організації виробничої діяльності, у певні технологічні процеси.

Економічна підтримка матеріально-технічного оснащення надзвичайно тісно пов'язана із продуктивними силами. Але між ними є значні відмінності. Матеріально-технічне оснащення агровиробництва не містить у своєму складі самого виробника, хоча формується і використовується робочою силою. Також відмінною характеристикою матеріально-технічного оснащення від самого виробничого процесу є те, що останній є діалектичною єдністю продуктивних сил та виробничих взаємовідносин, а матеріально-технічне оснащення – лише складова продуктивних сил, на базі якої між суб'єктами виробничих процесів відбуваються певні виробничі взаємовідносини.

Економічний механізм створення та подальшого відтворення матеріально-технічного оснащення сільськогосподарського виробництва можна охарактеризувати за допомогою дії двох різного роду груп чинників.

Перша група даних чинників проявляється у використанні горизонтальних економічних зв'язків сільськогосподарського виробництва із енергетичною та хімічною промисловістю, машинобудуванням, будівництвом та іншими сферами економіки. Створені на даній базі складові матеріально-технічного оснащення уособлюють матеріалізовану працю промислового виробництва та капітального будівництва в вигляді потенційних продуктивних сил.

Друга група факторів відображається у вертикальних економічних зв'язках у середині сільськогосподарського виробництва, проводячи забезпечення взаємодії між живою працею та усіма складовими технічного оснащення. Результатом є те, що такого роду елементи, як землі сільськогосподарського призначення і біологічні засоби виробничої діяльності, кожного року циклічно піддаються розширеному відтворенні у рамках цілої галузі та кожного підприємства зокрема. Якщо відтворення сільськогосподарських рослин і тварин проходить не лише кількісно, а й якісно, то відтворення земельних сільськогосподарських угідь проходить лише у якісній площині, методом розширеного відтворення їхньої родючості. Із економічного погляду сутністю розширеного відтворення у сільськогосподарському виробництві є збільшення продуктивності живих організмів і земельних угідь.

Економічною сутністю матеріально-технічних ресурсів є те, що вони, являючись оборотними засобами підприємства, в повній мірі переносять свою первісну вартість на вироблену сільськогосподарську продукцію. Їхня вартість є складовою загальних виробничих витрат. Матеріально-технічні засоби приймають безпосередню участь у виробничому процесі на протязі одного виробничого циклу, а тому, потребують постійної відшкодовуваності на колишньому рівні під час простого відтворення чи у збільшенні розмірів під час розширеного відтворення. В процесі виробничої діяльності вони змінюють свою речову форму, що відрізняє їх від інших груп виробничої бази – технічних засобів, які становлять основні фонди підприємства. Так, для прикладу, посівний матеріал під час виробничого процесу перетворюється за рахунок впливу біологічних, природних і ґрунтових чинників у сільськогосподарські рослини, а добрива, що вносяться у ґрунт, – на різного роду поживні елементи, що формують умови для розвитку даних рослин.

В склад матеріально-технічного оснащення сільськогосподарського виробництва відносять технічні засоби та матеріально-технічні ресурси. До матеріально-технічних ресурсів відносяться виробничі запаси і незавершене виробництво. До складу виробничих запасів відносяться різного роду

матеріальні складові сільськогосподарського виробництва, які застосовуються у вигляді предметів праці під час виробничих процесів (насіння, корма, паливно-мастильні матеріали, сільськогосподарські тварини на відгодівлі тощо).

Наявність виробничих запасів є обов'язковою умовою забезпечення нормальної діяльності сільськогосподарського виробництва. Вони забезпечують технологічні процеси матеріально-технічними ресурсами безперервно та в оптимальних пропорціях.

Незавершене виробництво належить до числа матеріально-технічних ресурсів по вартості витрат у землеробстві, що були інвестовані у звітному році під майбутній урожай озимих культур наступного року, а також затрат у тваринницькій галузі на проведення інкубації яєць тощо, які переходять у наступний період. До незавершеного виробництва допоміжних і промислових підрозділів належать затрати на купівлю сировини та матеріалів, що використовуються при переробці сільськогосподарської продукції тощо.

Особливого значення, в процесі організації сільськогосподарської діяльності, набувають технічні засоби (комбайни, трактори, вантажні та легкові автомобілі, різного роду сільськогосподарські знаряддя, енергетичні елементи).

Беручи до уваги сезонність сільськогосподарських робіт із вирощування сільськогосподарських культур, а також особливості ведення виробничих процесів у галузі тваринництва, для проведення взаємозалежних технологічних процесів створюють спеціальні комплекси сільськогосподарських машин (передпосівної обробки, посіву, догляду за посівами, збирання гною на тваринницьких фермах) згідно із наявною на підприємстві технікою.

Технічне переоснащення сільськогосподарського виробництва, формування машино-тракторного парку під конкретного виробника вимагає врахування умов місцевості, усталеної системи ведення господарської діяльності, його спеціалізації та кооперування із іншими сферами АПК. Машино-тракторний парк сільськогосподарського підприємства має забезпечувати максимальну механізацію виробничих процесів, впровадження інноваційних технологій, підвищення об'ємів виробництва.

Технологія у сільськогосподарському виробництві це сукупність виробничих методів та процесів сільськогосподарських робіт які виконуються у певній послідовності із фіксованим початком та закінченням процесу [29].

Під комплексною механізацією розуміється послідовне використання системи машин, механізмів та пристроїв на всіх етапах технологічних процесів, що забезпечує повну заміну ручної праці на машинну як на основних, так і на допоміжних видах сільськогосподарських робіт.

Особливістю сучасної виробничої діяльності у сільському господарстві є постійне вдосконалення засобів і предметів праці за рахунок постійного розвитку науково-технічного прогресу. Даний закономірний та об'єктивний процес постійного розвитку продуктивних сил набуває усе більшої ваги у теперішніх умовах скороченості трудових ресурсів у сільській місцевості.

Науково-технічний прогрес має на меті забезпечення максимальної економії поточних виробничих затрат і, в першу чергу, обмежених видів ресурсів природного походження. Розробка матеріало-економних технологій потребує відповідної орієнтації науково-технічного прогресу. Необхідно відмітити, що науково-технічний прогрес це не лише економія суспільної праці, а й також і підвищення його затрат. У зв'язку з цим, в його завдання ставиться те, що б додаткові затрати були нижчими від додаткового ефекту, іншими словами, забезпечення науково-технічному прогресу ефективну базу.

Важливим фактором подальшого розвитку АПК є проведення його техніко-технологічного переозброєння. У даній галузі знаходиться п'ята частина основних виробничих фондів нашої країни, зайнято близько 20 % працездатного населення, проходить майже дві третини роздрібного товарообігу [19].

Сучасне кризове становище галузі в значній мірі обумовлюється значними недоліками у матеріально-технічному оснащенні АПК, різким падінням платоспроможності сільгоспвиробників. Зменшення ресурсного потенціалу несе за собою негативний вплив на об'єми виробництва сільськогосподарської продукції, а отже, знижуються темпи оновлення

сільськогосподарської техніки. Капіталовкладення у галузі АПК протягом останніх п'яти років зменшилося більш ніж на 40 %.

Не відбувається врахування сучасних вимог до матеріально-технічного забезпечення і на переробних підприємствах, що викликає значні перевитрати сировини, не дозволяє проводити глибоку її переробку, розширювати асортимент сільськогосподарської продукції.

Низьке значення показника забезпеченості матеріально-технічними засобами, а також неповне використання, в сільськогосподарському виробництві, природного та виробничого потенціалів є одним із наслідків істотних недоліків структури агропромислового комплексу та соціально-економічних причин. Необхідно зазначити, що в Україні майже немає розвитку будівельної індустрії в сільській місцевості та машинобудівної галузі, яка б мала задовольняти потреби агровиробників.

1.2. Сучасний стан матеріально-технічного оснащення сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області

Зміни відносин власності, у зв'язку із проведенням аграрної реформи, викликало появу в сільськогосподарському виробництві різних організаційно-правових форм господарювання для техніко-технологічного переоснащення яких не вистачало власних фінансових ресурсів. Такого роду зміни привели до зменшення інвестиційної активності новостворених суб'єктів господарювання, показника їх матеріально-технічного оснащення та необхідного технологічного забезпечення операційної діяльності у сільськогосподарському виробництві. Невиконання в повній мірі передбачених технологічних операцій в процесі вирощування сільськогосподарських культур викликає загострення кризових явищ у даній сфері й негативних темпів приросту обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Структура функціонуючого аграрного капіталу в Україні характеризується певними диспропорціями не на користь основних виробничих засобів і нематеріальної складової, частка яких залишається стабільно низькою,

що не відповідає збалансованості всіх факторів сільськогосподарського виробництва. За розрахунками науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки» [34], вартість основних виробничих засобів у структурі спожитого аграрного капіталу сільськогосподарських підприємств у 2013 – 2018 роках не перевищувала 30 % (у межах 21,3 – 27,2 %). За структурної комплексності всіх факторів сільськогосподарського виробництва частка основних засобів має становити не менше 40%. Відповідно відбулося зменшення й питомої ваги основних засобів в активах сільськогосподарських підприємств з 50,2 % у 2013 р. до 46,6 % у 2018 р.

З 2014 року по 2018 рік вартість основних виробничих засобів сільськогосподарського виробництва (включаючи мисливство та пов'язані з ними послуги) сумарно разом із вартістю довгострокових біологічних активів у фактичних цінах збільшилася у майже два рази та становить 205,6 млрд. грн.. Однак необхідно відмітити, що приріст вартості основних виробничих фондів сільськогосподарських виробників був у значній мірі обумовлений інфляційними процесами, оскільки протягом цього періоду ціни на сільськогосподарську техніку зросли у 1,65 раз, на будівельно-монтажні роботи – 1,8 раз, на автотранспорт – в 1,4 рази. Якщо провести оцінку основних засобів сільськогосподарських підприємств у доларовому еквіваленті, то максимальний показник був у 2017 році – 19,0 млрд. дол., а у 2018 – він зменшився більш як удвічі [34].

Сучасний стан сільськогосподарських підприємств, в тому числі і сільськогосподарських кооперативів, залишає бажати кращого, оскільки матеріально-технічна база АПК роздрібнена і зношена як морально, так і фізично. Гостра фінансово-економічна криза кінця минулого століття та нинішня поставила сільськогосподарські підприємства (у т.ч. сучасні виробничі кооперативи) у надзвичайно важке становище і вони втрачають можливість навіть до простого відтворення ресурсного потенціалу, а його структурна розбалансованість та дефіцит окремих виробничих ресурсів, насамперед матеріально-технічних й енергетичних, призводять до неефективного використання головного багатства нашої країни - земельних угідь. Більше

половини сільськогосподарських підприємств низькорентабельні, виробничо-ресурсний потенціал використовується непродуктивно.

Проведення оцінки виробничого та природного потенціалу сільськогосподарського підприємства має ґрунтуватися на принципах взаємодії із зовнішнім середовищем, на взаємоузгодженості із кліматичними умовами, типами ґрунтів і стану земельних угідь, потребами ринку, спеціалізації виробництва й визначення вибору можливостей застосування передових технологій, відповідних сортів культур, добрив, технічних засобів та агротехнічних прийомів. Такий підхід включає досягнення науково-технічного прогресу, ґрунтується на системі норм та нормативів, кадастровій, статистичній, маркетинговій інформації та характеризує визначений і фактичний рівень засобів, які залучаються у виробничий процес.

Розробка стратегії формування, розвитку та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств за існуючих обставин є основним фактором, який здатен забезпечити ефективне виробництво конкурентоспроможної продукції. Сучасне аграрне виробництво знаходиться в безпосередній залежності від рівня розвитку та обсягу ресурсного потенціалу. Порівняння основних економічних показників на різних рівнях дає змогу виявити реальні резерви для нарощування обсягів виробництва та підвищення його ефективності в різних організаційно-правових формах агробізнесу, в тому числі і в сільськогосподарських, виробничих та обслуговуючих кооперативах.

Ефективного розвитку аграрного сектора АПК у сучасних умовах можна досягти лише на основі широкого використання в ньому технічних засобів.

Низький рівень забезпеченості нині сільськогосподарських підприємств основними машинами та високий рівень їх зносу зумовили різке збільшення навантаження землі в обробітку на 1 машину (табл. 1.1).

Як бачимо з таблиці 1.1. технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області у 2018 році досягло критичної межі. Аграрні підприємства лише на 50 – 60 % забезпечені основними

сільськогосподарськими машинами та механізмами, близько 80 – 90 % з яких вже відпрацювали свій амортизаційний термін.

Подальший розвиток сільськогосподарського виробництва вимагає наявності та структурованої збалансованості матеріально-технічної бази, яка б відповідала світовим стандартам і сучасним вимогам у галузі інновацій. Підвищення показника фондозабезпеченості сільськогосподарського виробництва, відповідність структури основних засобів кращим світовим зразкам, розвиток на інноваційній основі техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарських підприємств є першочерговим стратегічним завданням.

Основною проблемою є те, що наявних інвестиційних ресурсів є недостатньо щоб забезпечити необхідну модель відтворення основних засобів у сільському господарстві. Забезпечення сільськогосподарських виробників основними засобами не відповідає вимогам виробництва. Стан, який склався із матеріально-технічним забезпеченням сільськогосподарських формувань, говорить про необхідність модернізації основних засобів, відновлення втраченого технічного потенціалу та його подальшому розвитку, впровадження досягнень науково-технічного прогресу згідно із сучасними вимогами конкурентоспроможного виробництва.

Отже, подальший розвиток сільськогосподарського виробництва пов'язаний із розв'язанням низки проблем, які носять системний характер. До таких проблем належать:

- незадовільна забезпеченість виробників сільськогосподарською технікою;
- значний знос існуючого машинно-тракторного парку;
- висока вартість нової техніки;
- відсутність обігових коштів призначених для авансування сільськогосподарських виробників;
- недозавантаженість потужностей сировинної та переробної галузі;
- низький рівень розвитку підприємств, які займаються випуском кінцевих видів продукції з сільськогосподарської сировини тощо.

Таблиця 1.1

Забезпеченість технікою сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області у 2018 р.

Показники	Основні технічні засоби					
	Трактори	Плуги	Інші грунтообробні агрегати	Зернові сівалки	Зернозбир альний комбайн	Кукурудзоби ральні комбайни
Всі категорії господарств області						
Наявність, од.	11856	6300	2100	6500	3600	704
Навантаження оброблювальних земель на 1 технічний засіб, га	174	328	984	223	404	160
Сільськогосподарські виробничі кооперативи						
Наявність, од.	4950	2291	782	1066	720	337
Навантаження оброблювальних земель на 1 технічний засіб, га	136	293	859	262	262,3	62,8

З метою кількісного та якісного вдосконалення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва до значення технологічної потреби, що дозволило б забезпечити якісне та своєчасне виконання повного циклу сільськогосподарських робіт згідно із новітніми технологіями потрібно розробити та впровадити у життя низку наступних заходів [52]:

- придбати ліцензії на виробництво та налагодити згідно них виробництво сільськогосподарської техніки, вузлів і комплектуючих до неї, у тому числі й мінітехніку;

- створити необхідні умови з метою створення спільних машинобудівних підприємств із виробництва сільськогосподарської техніки;

- проводити інноваційний провайдинг сучасної конкурентоспроможної сільськогосподарської техніки за рахунок створення та впровадження конкретних бізнес-проектів, що мають починатися проектуванням новітньої техніки із подальшим виготовленням дослідних зразків, їх випробуванням, сертифікацією і завершуватися освоєнням серійного виробництва;

- проводити моніторинг кон'юнктури ринку як вітчизняної так і зарубіжної сільськогосподарської техніки, інноваційних технологій, новітніх перспективних технічних засобів, у тому числі й мінітехніки, устаткування та встановити вимоги до техніки;

- переорієнтувати адресну державну інвестиційну підтримку сільського господарства з великих сільськогосподарських виробників на користь малих і середніх форм господарювання, в тому числі домогосподарства;

- сприяти поширенню мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з метою спільного використання сільськогосподарської техніки.

1.3. Стратегія розвитку матеріально-технічної бази агропромислового виробництва

Важливу роль щодо формування та реалізації аграрного потенціалу відіграє державна політика, які впроваджується за допомогою механізму державного регулювання в аграрному секторі економіки. Дослідженням питань механізмів державного регулювання в аграрному секторі займалося багато вітчизняних і зарубіжних вчених. При цьому з метою визначення структури та сутності механізмів державного регулювання аграрного сектору економіки, як правило, використовують системний підхід.

Суть системного підходу відображається у дослідженні конкретного об'єкта як цілісної системи, іншими словами цілісної множини структурних елементів разом із сукупністю зв'язків і відношень між ними. До основних понять системного аналізу належать: мета, елемент, структура, функція. Кожна система відображається як сукупність структури та функцій, які є взаємопов'язаними та відображають цілісну сутність.

Під структурою системи розглядають сукупність елементів і зв'язків між ними, що встановлюються у залежності від розподілу функцій та цілей самої системи. Так для прикладу, ефективна діяльність соціально-економічної системи є можливою при умові певного впорядкування процесів, що регулюються в сучасних ринкових умовах двома механізмами: ринковим саморегулюванням і державним регулюванням. Характер роботи ринкового саморегулювання характеризується нормами та умовами взаємозв'язків, що визначаються державним регулюванням.

Подальший розвиток агропромислового комплексу не може проходити без допомоги та втручання держави. Державна політика, яка направлена на формування збалансованого розвитку агропромислового виробництва, є однією із складових державного регулювання аграрного сектору економіки, що являє собою інструмент впливу держави за допомогою різного роду методів та інструментарію на розвиток головних економічних процесів для створення

позитивного соціально-економічного результату. Об'єктивна потреба в такому втручанні це є спроможність ринку, який характеризується своєю стихійністю розвитку, задовольнити завдання державної економічної політики. У зв'язку з цим державне регулювання в аграрному секторі повинно забезпечити формування міцного матеріального фундаменту з метою зростання добробуту суспільства, збалансованість і підтримку соціально-економічних інтересів різних прошарків суспільства, збереження цілісності територіального простору держави.

Орієнтуючись на такі принципи системного підходу як цілісність, структуризація та ієрархічність, розглянемо механізм державного регулювання реалізації аграрного потенціалу у вигляді складної системи, яка складається із елементів, зв'язки між якими формують її відносно стабільну структуру та забезпечують її цілісність.

В Україні на протязі всіх років незалежності створювалася законодавча база формування національної машинобудівної галузі з метою технічного переоснащення і розвитку системи повного технологічного забезпечення агропромислового виробництва надійною вітчизняною технікою. Головною проблемою та відчутною перешкодою для вирішення цієї важливої проблеми завжди була відсутність коштів та можливостей держави фінансувати прийняті законодавчі акти та програми.

З метою наповнення машинно-тракторного парку аграрних підприємств технікою вітчизняного виробництва та зменшення їхньої залежності від імпорту Кабінет Міністрів України у 1992 р. затвердив Національну програму виробництва технологічних комплексів машин і обладнання для сільського господарства, харчової та переробної промисловості. Вона містить 3594 найменувань машин, зокрема енергетичних і транспортних засобів – 450, а машин і обладнання для рослинництва – 1440. До виконання цих завдань залучено 700 підприємств і конструкторських організацій.

За перші три роки розроблено та освоєно виробництво 340 найменувань нової техніки. На різних стадіях створення й підготовки виробництва – ще понад 1140 машин.

Наступним законодавчим актом у вирішенні проблем оновлення та розвитку матеріально-технічної бази аграрного сектора стало прийняття Верховною Радою України в лютому 2002 р. Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу». З його прийняттям повинні були бути створені сприятливі економічні умови для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської техніки й устаткування для харчової і переробної промисловості, окремі шляхи формування ринку та вдосконалення системи забезпечення агропромислового виробництва. Також він запроваджував програму часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, а в 2006 р. – механізм часткової компенсації кредитних ставок за залученими аграріями для закупівлі техніки і обладнання середньостроковими – до 3-х років і довгостроковими – до 5 років кредитами комерційних банків.

З метою зростання державного фінансового забезпечення аграріїв був створений стабілізаційний фонд в сумі 2,2 млрд. грн., з якого відповідно до Порядку використання коштів стабфонду, затвердженого постановою КМУ від 13.05.2009 р. № 463, передбачені наступні витрати: фінансовий лізинг техніки і обладнання – 393,5 млн. грн., 200 млн. грн. – надання кредитів фермерським господарствам, у т.ч. для придбання техніки, і 90 млн. грн. – державна підтримка матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

За оцінками експертів 21% номенклатури техніки, що користується підвищеним попитом у сільськогосподарських товаровиробників, не виробляється вітчизняними машинобудівними заводами. Переважно це технічні засоби, що дозволяють впроваджувати інноваційні аграрні технології, через це селяни змушені шукати іноземну техніку на зарубіжних ринках.

В Україні діяла програма по використанню коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на відшкодування 90% вартості техніки згідно постанови Кабінету Міністрів України № 723 від 01.07.2009р. Звичайно, її виконання не здійснювалося в запланованому обсязі, але було підтримкою для розвитку цієї вигідної форми співпраці на селі.

Окрім фінансування програм лізингу та повернення частини відсотків за користування кредитами сільськогосподарських товаровиробників держава здійснює пряму підтримку аграрної галузі. З проведеного аналізу державної підтримки сільськогосподарського виробництва в різних формах, можна зробити висновок, що в найбільшій мірі вона здійснювалася до кризи кінця 2008 р., коли сума допомоги складала 5,3 млрд. грн., а потім лише з початку 2012 року.

Надалі економічна ситуація 2009 р. не сприяла достатньому розміру допомоги галузі аграрного виробництва, і державна підтримка цього року дорівнювала 2,8 млрд. грн., що в 2 рази менше, ніж в попередньому році. В 2012 році з покращенням економічної ситуації розмір державної підтримки становить 131 % від до докризового 2008 р. Так, якщо в 2008 р. більше половини державної підтримки складала бюджетні дотації, то в 2012 р. їх питома вага була менше 11%, а більше 89% наданої допомоги було отримано аграрними товаровиробниками за рахунок податку на додану вартість.

У 2011 р. на виконання державної програми «Здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів» аграріям перераховано 167,3 млн грн. На часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів – 233,2 млн грн. Всього на фінансування цієї програми в загальному фонді Держбюджету закладено 500 млн грн. Зі спеціального фонду державного бюджету аграріям на липень 2011 р. виплачено майже 1,2 млрд грн. Зокрема, 113,8 млн грн – в межах програми по закладенню молодих садів,

виноградників та ягідників; 5,8 млн грн – в межах державної підтримки хмелярства; 28 млн грн – на надання кредитів фермерським господарствам.

У планах держави також звільнити від мита та оподаткування ввезення імпортного обладнання для реконструкції підприємств сільськогосподарського машинобудування. Тобто від мита має звільнитися саме обладнання для реконструкції заводів по виготовленню сільськогосподарської техніки, а сама продукція іноземних виробників під даний перелік потрапляти не буде.

Для врегулювання внутрішнього ринку сільськогосподарської техніки Уряд доручає Міністерству аграрної політики і продовольства разом з Державним агентством з управління державними корпоративними правами і державним майном підписати ф'ючерсні контракти з сільгоспвиробниками і машинобудівниками на придбання сільськогосподарської техніки в 2012 р., а також Мінекономрозвитку разом з Державним агентством з управління державними корпоративними правами і державним майном розробити пропозиції щодо стимулюванню експорту сільськогосподарської техніки українського виробництва.

Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування здатне виробляти близько 4 тисяч видів найменувань техніки та обладнання, яке спроможне механізувати 82% операцій з вирощування сільськогосподарських культур та виробництва продукції тваринництва.

Але, незважаючи на це, на сьогоднішній день частка імпортної техніки на ринку становить 80%. Ситуація не змінилася навіть після скорочення обсягів ввезення імпортної техніки в 2009 році в чотири рази. Щорічний ринок техніки складає в грошовому вираженні близько 14-15 млрд. грн., з них на зарубіжну техніку припадає близько 10 млрд. грн.

Достатньо дієвим механізмом підтримки вітчизняного сільськогосподарського машинобудування є державна компенсація при купівлі складної техніки та в цілому підтримка заводів-виробників шляхом державних замовлень. Необхідним є також відновлення схеми відшкодування сільськогосподарським товаровиробникам 30% вартості складної техніки, а

також зростання суми наданої державним бюджетом НАК «Укragenrolizing» для надання техніки на умовах лізингу.

Одним із аспектів, що дозволить нормалізувати роботу галузі сільськогосподарського машинобудування, є створення реєстру виробників техніки для вітчизняного сільського господарства, а також програми розвитку цих підприємств. Також важливим є створення мережі сервісних центрів для після продажного обслуговування сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва. Одним із варіантів такої мережі – це створення її на базі професійних учбових закладів, яких є достатньо по всій Україні, що дозволить забезпечити сільськогосподарські підприємства якісними після продажними послугами, а студентам – практичними навиками роботи із сучасною технікою та обладнанням.

Одним із заходів щодо підтримання вітчизняного сільськогосподарського машинобудування є звільнення від ПДВ та ввізного мита імпорту технологій та обладнання для реконструкції і модернізації вітчизняних підприємств.

З 2010 р. введена державна підтримка реконструкції і будівництва тваринницьких ферм. За 2 роки аграріям з Державного бюджету спрямовано 772,3 млн. грн. На ці кошти здійснене часткове відшкодування вартості побудованих та реконструйованих тваринницьких приміщень. Уряд намагається відновити торгівлю на ярмарках, а також здійснюється робота зі створення мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції, картопле- та овочесховищ.

На даному етапі розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» стримує розвиток вітчизняного машинобудування, адже кошти, окреслені цим Законом на підтримку заводів-виробників сільськогосподарської техніки, майже не виділяються, зате він забороняє використовувати державну підтримку тим виробникам, які освоюють виробництво разом із зарубіжними компаніями та інвесторами.

Підтримуємо позиції вітчизняних керівників заводів, науковців, керівництва компанії «Украгролізинг», які обґрунтовують створення спільних підприємств із зарубіжними інвесторами на базі українських потужностей. Необхідні зміни до відповідного Закону повинні підтримати вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки, а аграрні підприємства – забезпечити надійною, потужною та конкурентоспроможною технікою власного виробництва. Ці зміни полягають у диференціації граничних розмірів питомої ваги витрат вітчизняного виробника за роками освоєння для здійснення державної підтримки. Співпраця з іноземними виробниками сільськогосподарських машин можлива у вигляді створення спільних підприємств (бажано на базі вітчизняних потужностей) є питанням часу.

До початку реформування економіки України та переходу на ринкові рейки, сільськогосподарські товаровиробники щороку купували 50-53 тис. тракторів, 9-10 тис. зернозбиральних, 2-2,1 тис. бурякозбиральних, 3,5-4 тис. кормозбиральних, 1,5-1,6 тис. кукурудзозбиральних комбайнів, десятки тисяч одиниць іншої сільськогосподарської техніки. Потенційна потреба сільськогосподарських товаровиробників в матеріально-технічних ресурсах становить 40 млрд. грн. щороку [12].

На даний час основні вітчизняні виробники сільськогосподарської техніки майже не випускають новітніх знарядь праці і ситуацію може змінити лише втручання держави, яка має сприяти аграрній галузі за допомогою різних економічних механізмів та інших важелів впливу.

Державне регулювання розвитку МТБ аграрних підприємств є життєво важливою необхідністю, що викликане такими причинами як: диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію; забезпечення продовольчої безпеки країни; слабкий рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств, що вимагає державної підтримки сільськогосподарського виробництва шляхом надання дотацій та субсидій; значний вплив природно-кліматичних факторів, що викликає певні ризики у вирощуванні сільськогосподарської продукції.

На фінансування сільського господарства у 2019 році передбачено 10,3 млрд. гривень. Запровадження новітніх технологій в сільськогосподарському виробництві потребує їх технічного переоснащення. Зданою метою для підтримки програм забезпечення оновлення техніки через лізинг передбачено видатки у сумі 192,0 млн. грн., в тому числі за рахунок коштів загального фонду державного бюджету – 140,0 млн. грн., що в 2,5 рази більше фактичних видатків 2018 року.

Окрім того, з метою завершення одного із основних етапів розвитку аграрного ринку в країні в бюджеті 2016 року відновлено бюджетну програму щодо державної підтримки будівництва оптових ринків сільськогосподарської продукції, видатки на яку враховані в сумі 200,0 млн. гривень.

Підтримка державою аграрного товаровиробника займає чільне місце серед можливих напрямків удосконалення розвитку МТБ. Основними пропозиціями з питань державної підтримки є:

- організація умов пільгового кредитування сільськогосподарських товаровиробників, що вкладають кошти в модернізацію та оновлення виробництва, шляхом забезпечення тісної співпраці між аграрним та банківським секторами;

- створення умов для проникнення промислового капіталу в аграрну сферу шляхом створення вертикально-інтегрованих компаній, а в подальшому – кластеризація АПК;

- сприяння залучення інвестицій в агропромисловий комплекс, що можливо досягти за рахунок поліпшення інвестиційного клімату в країні, для чого необхідно: спрощення процесу реєстрації інвестицій; надання консультаційних послуг та активна робота економічних відділів посольств нашої країни за кордоном з питань вкладення коштів в аграрну галузь; прозора політика держави щодо надання субсидій та інших пільг окремим суб'єктам господарювання; справедливий розподіл коштів, що направляються у вигляді державної підтримки аграрним підприємствам; відмова від так званої практики «відкатів» за надання пільгових кредитів та за відшкодування витрат на

купівлю техніки; залучення коштів на запровадження екологічно чистих, ресурсозберігаючих технологій, тим паче, що кошти на такі цілі виділяються більш охоче міжнародним та європейським співтовариствами;

– регулювання державою цін на аграрну та промислову продукцію шляхом здійснення інтервенцій на ринку сільськогосподарських товарів та встановлення гранично максимальних цін на товари матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва; – підтримка та подальший розвиток лізингу як важливої складової корінного оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, шляхом суттєвого зростання суми коштів, що надаються державній компанії НАК «Украагролізинг» для здійснення своєї діяльності, адже на сьогоднішній день вона здатна задовольнити потреби селян на лізинг лише на третину, при значно зростаючому попиті зі боку аграріїв;

– подальший розвиток та підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що сприятиме збільшенню можливостей для дотримання агротехнологій для дрібних аграрних підприємств шляхом доступу до складної та дорогої техніки;

– створення умов для кооперації селян з питань придбання складної техніки, надання технічних засобів в операційну оренду; – внесення зміни до Закону України «Про стимулювання розвитку сільськогосподарського машинобудування для агропромислового комплексу» в частині визначення поняття вітчизняної техніки й обладнання для АПК, де питома вага вітчизняних комплектуючих, які використовуються при виробництві, у перший рік становила 20% з нарощуванням до 50% упродовж подальших 5 років;

– створення фонду відновлення і ремонту техніки за рахунок двовідсоткового відшкодування від експорту сільськогосподарської продукції України, яка стимулюватиме вітчизняне сільськогосподарське машинобудування і відновить існуючий парк техніки; – держава повинна створити умови для постійно діючих виставок-ярмарок, на яких аграрії мали б змогу ознайомитися з новинками вітчизняного та зарубіжного машинобудування. Основною метою їх діяльності є купівля – продаж

матеріально-технічних засобів агропромислового комплексу, сільськогосподарської продукції і товарів її переробки. Саме на таких заходах аграрні виробники продукції матимуть змогу здійснити реалізацію сільськогосподарської продукції і мати змогу ознайомитися та придбати матеріально-технічні засоби безпосередньо в їх виробників або в дилерів. Така постійно діюча виставка-ярмарок створена і успішно діє в с. Чубинське Бориспільського району Київської області. На сьогоднішній день оптові ринки для реалізації сільськогосподарської продукції створено в 5 областях України та є намір розширити їх географію.

З наведеного вище можна зробити висновки, що державна політика спрямована на відтворення та оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств на протязі останніх 20 років не була однозначною. Це відбулося, в першу чергу, за рахунок того, що прийняті законодавчі акти не виконуються повністю або частково через постійний брак коштів в країні. При цьому виробники сільськогосподарської продукції виживають як можуть в умовах диспаритету цін: низьких цін на сільськогосподарську продукцію та високих на матеріально-технічні засоби виробництва. Основною тенденцією оновлення машинно-тракторного парку аграрні товаровиробники обрали для себе купівлю більш надійної та продуктивної, хоч і дорожчої імпоротної техніки, і якщо держава не втрутиться в цей процес і не стане повноцінним гравцем, то вітчизняне машинобудування, яке і так знаходиться в занепаді повністю зникне як галузь. У такому разі величезний аграрний потенціал нашої країни буде підпорядковано зарубіжному виробництву сільгоспмашин і не зможе проявити себе в повній мірі.

В контексті економічної безпеки нашої держави метою державного регулювання повинен стати розвиток аграрного сектору економіки України з метою мінімізації загроз та зміцнення економічної безпеки держави (рис. 1.1).

Досягнення мети та вирішення поставлених задач у сфері державного регулювання розвитку аграрного потенціалу вимагає виконання певних дій і застосування різних методів впливу.

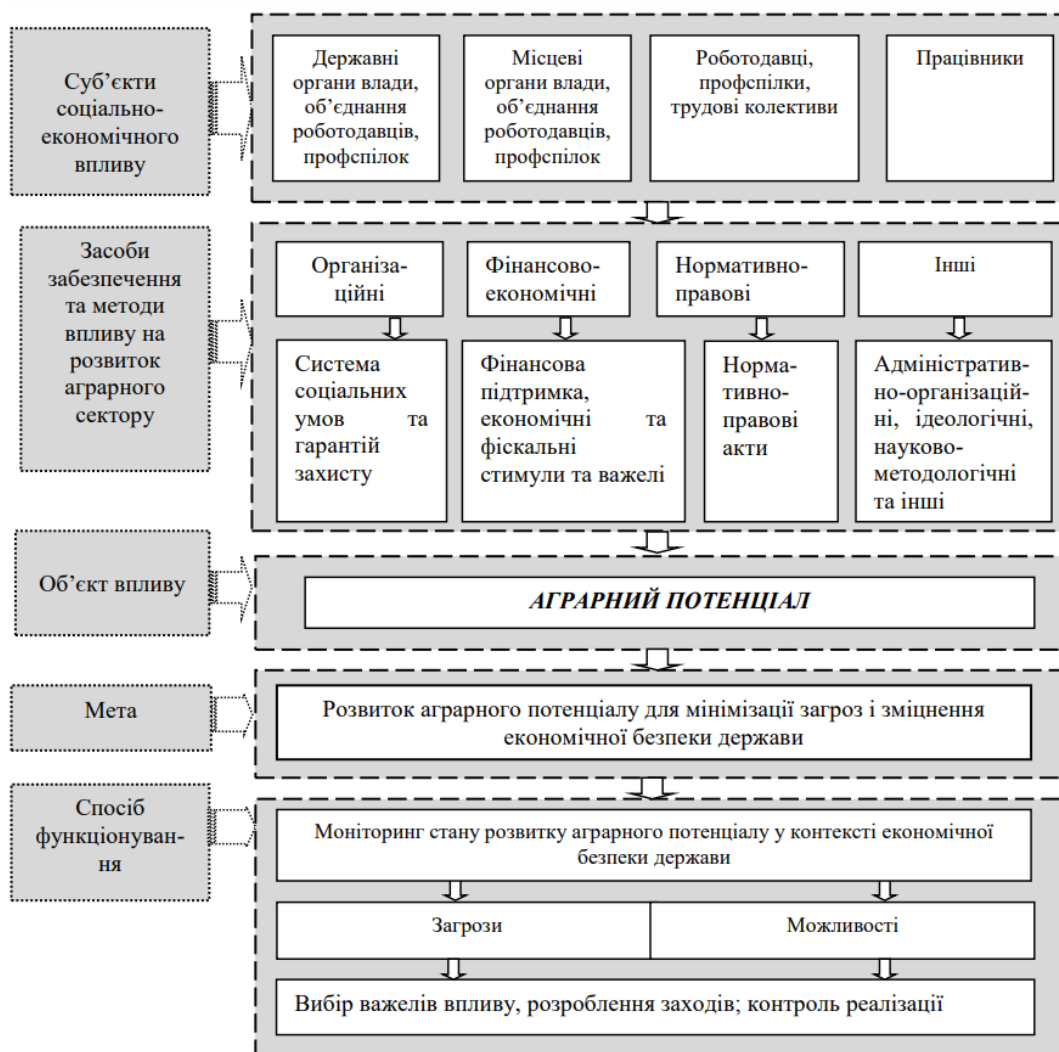

Рис. 1.1. Структура механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки

В галузі державного регулювання використовують фінансово-економічні, організаційні, адміністративні, нормативно-правові, науково-методологічні й ідеологічні методи та засоби впливу. Усі перелічені методи володіють різною дієвістю та значенням у процесі проведення державної політики, та тільки комплексне їх застосування може забезпечити отримання максимального позитивного ефекту.

Механізм державного регулювання повинен ґрунтуватися на використанні сучасних методів проведення моніторингу аграрного потенціалу, що забезпечить виявлення можливостей зміцнення економічної безпеки та вчасно проводити ідентифікацію ризиків і загроз, а також на основі вибраних важелів впливу провести розробку й ухвалити виважені управлінські рішення та контролювати їхнє виконання.

Висновки до розділу 1

Одною з найбільш складних проблем діяльності агропромислових підприємств при переході на ринкові умови господарювання виявилася проблема формування матеріально-технічної бази, наслідком чого стало порушення виробничих технологій. Більшість невеликих сільськогосподарських підприємств не володіють достатньою кількістю техніки або використовується їх техніка вичерпала амортизаційні терміни. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів національної аграрної політики стало технічне оновлення і матеріальне забезпечення сільського господарства в складі його підприємств та особистих селянських господарств.

Один із основних факторів підвищення ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств є їх забезпеченість матеріально-технічними ресурсами. Саме показник забезпеченості матеріально-технічними ресурсами сільгоспвиробників є одним з основних критеріїв їх конкурентоспроможності. У зв'язку з цим, економія витрат стає одним із основних факторів виживання за умови ресурсних обмежень. Отже, як бачимо, виникає необхідність у значних фінансових можливостях і інноваціях для підвищення показника матеріально-технічної забезпеченості. Однак це не єдиний шлях удосконалення матеріально-технічної бази.

Розглядаючи перший варіант виникає необхідність у довгостроковому накопиченні грошових коштів і запасів. Можна розглянути варіант взяття кредиту, однак у сучасних умовах ресурсних обмежень і враховуючи сучасну економічну ситуацію в нашій державі це робити є небезпечний крок. Щодо другого варіанту – нововведення завжди приносять необхідний ефект, однак він є неможливим без першого варіанту.

Технічне оснащення сільськогосподарських підприємств є багатограним і володіє натуральною та вартісною складовими.

У натуральну складову технічного оснащення входять предмети та засоби праці (машини, устаткування й інші технічні засоби, виробничі приміщення, сировина, багаторічні насадження, робоча та продуктивна худоба, корми,

насіння, засоби захисту рослин, паливо). Під час функціонування підприємства застосовується низка природних ресурсів (вода, земля тощо). Усі складові матеріально-технічного оснащення поєднуються, за допомогою відповідних форм організації виробничої діяльності, у певні технологічні процеси.

Важливим фактором подальшого розвитку АПК є проведення його техніко-технологічного переозброєння. У даній галузі знаходиться п'ята частина основних виробничих фондів нашої країни, зайнято близько 20 % працездатного населення, проходить майже дві третини роздрібного товарообігу.

Сучасне кризове становище галузі в значній мірі обумовлюється значними недоліками у матеріально-технічному оснащенні АПК, різким падінням платоспроможності сільгоспвиробників. Зменшення ресурсного потенціалу несе за собою негативний вплив на об'єми виробництва сільськогосподарської продукції, а отже, знижуються темпи оновлення сільськогосподарської техніки. Капіталовкладення у галузі АПК протягом останніх п'яти років зменшилося більш ніж на 40 %.

Державна політика спрямована на відтворення та оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств на протязі останніх 20 років не була однозначною. Це відбулося, в першу чергу, за рахунок того, що прийняті законодавчі акти не виконуються повністю або частково через постійний брак коштів в країні. При цьому виробники сільськогосподарської продукції виживають як можуть в умовах диспаритету цін: низьких цін на сільськогосподарську продукцію та високих на матеріально-технічні засоби виробництва. Основною тенденцією оновлення машинно-тракторного парку аграрні товаровиробники обрали для себе купівлю більш надійної та продуктивної, хоч і дорожчої імпортової техніки, і якщо держава не втрутиться в цей процес і не стане повноцінним гравцем, то вітчизняне машинобудування, яке і так знаходиться в занепаді повністю зникне як галузь. У такому разі величезний аграрний потенціал нашої країни буде підпорядковано зарубіжному виробництву сільгоспмашин і не зможе проявити себе в повній мірі.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТзОВ «Терра-Покуття Плюс»

2.1. Загальна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Терра-Покуття Плюс», скорочено ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є доволі молодим підприємством. Дата реєстрації підприємства – 11.05.2011 р. ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» зареєстроване за адресою Івано-Франківська обл., Снятинський р-н, с. Драгасимів вул. Касіяна буд. 34, корп. а. Підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур.

Відповідно до реєстрації підприємство займається наступними видами діяльності: вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур, насіння олійних культур, овочів і баштанних культур, коренеплодів, бульбоплодів, а також інших однорічних і дворічних культур, ведення змішаного сільського господарства, допоміжна діяльність у рослинництві, надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування.

Необхідно зазначити, що ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» певним чином старається підтримати розвиток місцевої соціальної інфраструктури у своєму регіоні де воно працює. Дана підтримка відбувається за рахунок розробки та організації різного роду програм, які направлені на вкорінення корпоративної відповідальності працівників, підвищення величини їх соціального захисту, а також формування передумов для їх усестороннього розвитку.

Масштаби ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» дозволяють працювати і над соціальними проблемами, це пояснюється тим, що затрати на соціальну сферу, у більшості випадків, компенсуються за рахунок зростання продуктивності праці.

Також необхідно відмітити і той факт, що разом із новітніми високопродуктивними технологіями ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у свою господарську діяльність залучає провідних менеджерів світового рівня, нові

моделі керівництва підприємством, а також проводить переміщення певних соціальних благ, які є доступними для міських жителів, у сільську місцевість.

ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» має у своїй власності великий парк новітньої сільськогосподарської техніки та транспортних засобів, що дозволяє говорити про надійність і ефективність ведення господарської діяльності та проведення усіх сільськогосподарських робіт у необхідні строки. На теперішній час підприємство в повній мірі забезпечене усією необхідною технікою для ведення господарської діяльності. Суміжне розташування земельних угідь ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» забезпечує ефективне та раціональне застосування техніки, проводячи її поступове переміщення із південних угідь на північні.

Значні площі земельних угідь дозволяють застосовувати потужну сільськогосподарську техніку. Окрім цього, необхідно відмітити, що парк сільськогосподарської техніки підприємства містить нові машини від відомих світових сільськогосподарських машинобудівних компаній, що, в свою чергу, дозволяє максимально завантажувати дану техніку (до 24 годин на добу).

Для ведення своєї господарської діяльності ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» застосовує повний комплекс сільськогосподарської техніки: комбайни, трактори, навісне обладнання для обробітку ґрунту, посіву та догляду за рослинами. Підприємство провело повну автоматизацію та механізацію усіх технологічних процесів, що забезпечило зростання рентабельності господарської діяльності підприємства та підвищення показника якості продукції. Для ведення своєї діяльності ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» проводить підбір найкращих зразків сучасної техніки, так для прикладу, для транспортування зернового матеріалу використовуються спеціалізовані автомобілі фірми DAF, для обробки земельних угідь – трактори John Deere, а для збору урожаю – комбайни Claas. Окрім даних машин, підприємство володіє бурякозбиральною технікою фірми Holmer та обладнанням для сортування,

посадки та збирання картоплі фірми – Grimme. В цілому на ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» нараховується понад 2,5 тисячі одиниць обладнання та техніки.

Як бачимо, з однієї сторони, підприємство, володіючи високими показниками механізації та автоматизації виробничих процесів, а також новітніми технологіями, отримується підвищений показник продуктивності праці, а отже і прибутків, однак, з іншої сторони, знижується показник зайнятості сільського населення, це пояснюється тим, що застосування великої та високопродуктивної техніки вимагає набагато менше трудових ресурсів.

Також, необхідно відмітити, що рівень кваліфікації місцевого населення, як правило, не дозволяє їм працювати із новітньою складною технікою. З метою підвищення зайнятості місцевого населення ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» заснувало власні школи: агрономів, бухгалтерів та механізаторів.

2.2. SWOT-аналіз

Сильні та слабкі сторони ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» показано у таблиці 2.1.

Як видно із таблиці 2.1 слабкі сторони роботи ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» базуються на відсутності цілісної законодавчої бази їх господарської діяльності, недосконалістю державної політики щодо їх функціонування та необхідної підтримки та «великою прірвою» між умовами та можливостями їх діяльності – повна відсутність земельного ринку (земельні ресурси перебувають лише в оренді, а не в приватній власності підприємства), відсутність будь-якого зовнішнього спонукання до соціальної підтримки місцевого населення, а також різносторонність сприйняття різними верствами населенням і місцевим зокрема та інші. Іншими словами, більшу частину слабких сторін можна усунути за рахунок впровадження відповідних обґрунтованих кроків із сторони державних органів влади.

SWOT-аналіз роботи ТзОВ «Терра-Покуття Плюс»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Комплексність ведення своєї діяльності ▪ Можливість використання сучасних технологій та потужної техніки ▪ Високий показник концентрації капіталу ▪ Більший доступ до запозичень та вища інвестиційна активність ▪ Високе значення показника активної складової основних виробничих фондів та матеріально-технічної бази ▪ Менша собівартість продукту та вища ефективність господарської діяльності ▪ Зниження затрат на одиницю площі ▪ Ширші можливості оптимальної організації господарської діяльності та використання наукових досягнень ▪ Більші можливості зберігання та збуту продукції ▪ Формування засад розвитку агропромислової інтеграції ▪ Наявність великої кількості центрів дохідності 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недосконалість державної сільськогосподарської політики ▪ Недосконалість законодавчої бази ▪ Підвищення рівня безробіття сільського населення та загострення соціальних проблем ▪ Переважання орендованих земельних ресурсів над власними
Можливості	Ризики
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підвищення показника конкурентоспроможності продукції на зарубіжних ринках ▪ Головна роль у розв'язанні продовольчих проблем на внутрішніх ринках ▪ Формування соціальної інфраструктури та вирішення соціальних проблем сільської місцевості ▪ Посилення своїх позицій на споживчому ринку за рахунок нарощування ареалів сировинних зон для власних потреб ▪ Зниження величини фінансового ризику 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Виникнення монополізації ринку сільськогосподарської продукції ▪ Формування земельних «латифундій» ▪ Можливість переходу фінансів із сільськогосподарської сфери в інші, що мають кращу ефективність

2.3. Оцінка матеріально-технічної бази підприємства

Бажання мати повну інформацію про можливості організації не є суперечливим бажанням, кожен із «розумних» керівників повинен нею володіти, з метою проведення оцінки потенціалу організації та споглядання перспектив, відкрити можливі небезпеки та слабкі сторони функціонування підприємства. Під час конкурентної боротьби підприємству приходится вести свою господарську діяльність у постійному режимі економії та накопичення ресурсів. Дослідження слабких та сильних сторін господарської діяльності, величини забезпеченості різного роду ресурсами дозволяє робити висновки про особливості функціонування організації і вказує на те, які заходи, в першу чергу, необхідно запроваджувати для більш ефективного та ресурсощадного ведення господарства.

Однією із найвагоміших умов ефективного ведення сільськогосподарської діяльності є забезпеченість організації необхідними технічним оснащенням, а також ефективне та раціональне його використання. Підходячи до дослідження необхідно мати на увазі, що номенклатура матеріально-технічних ресурсів, які ними використовуються, є дуже велика. У зв'язку з цим, дослідження забезпеченості матеріально-технічними ресурсами, а також ефективності їх застосування проводимо згідно основних їх видів.

Необхідна величина матеріально-технічного оснащення розраховується виходячи із того який запланований об'єм виробництва, нормативного значення їх затрат, а також різниці між показниками їх запасів на початок і кінець прогнозованого періоду.

Підчас дослідження встановимо, наскільки проходить виконання плану забезпечення матеріально-технічним оснащенням по головних їх групах, а також по окремим товарним одиницям.

Дослідження забезпеченості ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» матеріально-технічним оснащенням у 2017 – 2018 рр. проведемо застосовуючи дані таблиць 2.2 і 2.4. Головними джерелами їх інформації є оборотно-сальдова відомість за 2017 – 2018 рр.

Таблиця 2.2

Дослідження величини запасів матеріально-технічних
ресурсів ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у 2017 році

Найменування ресурсів	Потреба згідно плану, грн.	Надходження, грн.	Відхилення (-,+)	% забезпеченості
1	2	3	4	5
Матеріали, в т.ч.:	62001544,7	68223621,2	6222076,5	110,04
Сировина і матеріали	6132454,8	7141523,1	1009068,3	116,45
Паливо	48314563,2	50421627,5	2107064,3	104,36
Запасні частини	4342511,2	6831112,4	2488601,2	157,31
Інші матеріали	1726431,5	1892451,7	166020,2	109,62
Господарський інвентар	1216541,1	1552189,9	335648,8	127,59
Спеціальне обладнання та спецодяг на складі	164521,6	280195,3	115673,7	170,31
Спеціальне обладнання та спецодяг в експлуатації	104521,3	104521,3	0,00	100

Аналіз таблиці 2.2 показує, що у 2017 році відбувається перевиконання запланованих показників, крім пункту спеціальне обладнання та спецодяг в експлуатації. Це вказує на те, що з однієї сторони, товариство володів достатньою величиною матеріально-технічних запасів для ефективного ведення своєї господарської діяльності, а з другої – на складах знаходилися надлишки матеріально-технічних ресурсів, що привело до «замороження» значної величини фінансових ресурсів підприємства.

Значну увагу необхідно приділити виконанню запланованих термінів постачання матеріально-технічних ресурсів (ритмічності).

З метою аналізу ритмічності забезпечення підприємства матеріально-технічними ресурсами застосовують показник ритмічності та показник варіації.

Показник ритмічності розраховується як сума фактичної питомої ваги випуску продукції за кожний період, однак не більше запланованого значення. Його розрахунок проведемо згідно даних таблиці 2.3:

$$K_{ритм(2017)} = 11,6 + 15,5 + 51,2 + 13,0 = 91,3 \%$$

Таблиця 2.3

Ритмічність випуску продукції у 2017 році
ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» по кварталам

Квартал	Випуск продукції, тис. грн.		Питома вага випущеної продукції, %	
	План	Факт	План	Факт
1	2	3	4	5
I	25 000	31 021	11,6	13,9
II	40 000	34 582	18,6	15,5
III	110 000	128 911	51,2	57,6
IV	40 000	29 128	18,6	13,0
Разом за рік	215 000	223642	100	100

Показник варіації розраховується як відношення середньоквадратичного відхилення від запланованого, за встановлений проміжок часу, до середнього запланованого виготовлення продукції:

$$K_{\sigma} = \frac{\sqrt{\sum (x_i - \bar{x})^2 / n}}{\bar{x}_{пл}}$$

$$K_{\sigma} = \frac{\sqrt{(13,9 - 11,6)^2 + (15,5 - 18,6)^2 + (57,6 - 51,2)^2 + (13,0 - 18,6)^2}}{4} \cdot \frac{1}{25} = 0,19.$$

У 2016 році показник варіації становив 0,19. Це говорить про те, що випуск продукції підприємством по кварталах 2016 року відрізняється від планового графіка в середньому на 19 %.

Далі проведемо дослідження забезпеченості холдингу матеріально-технічними ресурсами у 2018 році.

Дослідження величини запасів матеріально-технічних
ресурсів ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у 2018 році

Найменування ресурсів	Потреба згідно плану, грн.	Надходження, грн.	Відхилення (-,+)	% забезпеченості
1	2	3	4	5
Матеріали, в т.ч.:	64862457,6	65082159,3	219701,7	100,34
Сировина і матеріали	7356821,1	7486359,4	129538,3	101,76
Паливо	49654286,3	49854746,8	200460,5	100,40
Запасні частини	4892352,9	4956278,1	63925,2	101,31
Інші матеріали	1864458,2	1824541,0	-39917,2	97,86
Господарський інвентар	834536,7	687758,1	-146778,6	82,41
Спеціальне обладнання та спецодяг на складі	157468,2	164234,1	6765,9	104,30
Спеціальне обладнання та спецодяг в експлуатації	102534,2	108241,8	5707,6	105,57

Дослідження таблиці 2.4, дозволяє говорити про те, що у 2018 році залишилася тенденція перевиконання плану матеріально-технічного забезпечення. Однак, необхідно відмітити і те, що відбулося недовиконання плану надходження інших матеріалів на суму 39 917,2 тис. грн. та господарського інвентаря – 146778,6 тис. грн..

Спостерігаються зміни, в кращу сторону, в плані рівномірності випуску продукції, що відображається показником ритмічності, який визначаємо згідно даних таблиці 2.5:

$$K_{ритм(2018)} = 6,7 + 12,7 + 54,5 + 22,3 = 96,2 \%$$

$$K_{\sigma} = \frac{\sqrt{\frac{(6,7 - 7,3)^2 + (14,7 - 12,7)^2 + (56,3 - 54,5)^2 + (22,3 - 25,5)^2}{4}}}{25} = 0,08.$$

Ритмічність випуску продукції у 2018 році
ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» по кварталам

Квартал	Випуск продукції, тис. грн.		Питома вага випущеної продукції, %	
	План	Факт	План	Факт
1	2	3	4	5
I	20 000	18 634	7,3	6,7
II	35 000	41 008	12,7	14,7
III	150 000	157 432	54,5	56,3
IV	70 000	62 547	25,5	22,3
Разом за рік	275 000	279621	100	100

У 2018 році показник варіації становив 0,08. Таке його значення говорить про те, що випуск продукції по кварталах у 2018 році відрізняється від планового в середньому на 8 %.

Отже, як висновок, можна сказати, що у 2018 році у порівнянні з 2017 роком показник ритмічності зріс на 4,9 %. Це вказує на те, що у 2018 році відбулося збільшення рівномірності випуску продукції згідно із планом та об'ємі, який відповідає запланованому. Також, у 2018 році відбулося зменшення коефіцієнта варіації до 8 %. Причиною аритмічності являється низький рівень управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами.

2.4. Оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів на підприємстві

Рациональне та обґрунтоване застосування різного роду ресурсів є одним із ключових факторів підвищення ефективності господарської діяльності за рахунок зменшення собівартості продукції. З метою оцінки ефективності застосування технічного оснащення ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» використовується комплекс узагальнюючих і особистих коефіцієнтів.

Узагальнюючі коефіцієнти є наступними:

- Матеріаловіддача – відображає кількість продукції, яка припадає на кожен гривню засобів, вкладених у матеріальні ресурси:

$$M_B = \frac{V}{MЗ},$$

де V – об’єм товарного виробництва у порівняльних цінах;

$MЗ$ – величина матеріальних затрат у грошовому еквіваленті.

- Матеріаломісткість – величина обернено пропорційна матеріаловіддачі та відображає затрати матеріальних ресурсів на виготовлення товару вартістю одну гривню:

$$M_M = \frac{MЗ}{V}.$$

З метою проведення аналізу ефективності використання ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» технічного оснащення скористаємося наступними відомостями (табл. 2.6).

Аналіз таблиці 2.6 говорить про те, що у 2018 році в порівнянні із 2017 роком величина матеріальних витрат на одну гривню товарної продукції знизилась на 7,22 копійки та становила 23,27 копійок.

Таблиця 2.6

Вихідні показники для проведення дослідження ефективності використання технічного оснащення ТзОВ «Терра-Покуття Плюс»

Показник	2017	2018	Відхилення, (+ / -)
Загальний об’єм виготовленої продукції в порівняльних цінах, тис. грн.	223642	279621	55979
Загальна величина матеріальних затрат, тис. грн.	68223,6	65082,1	-3141,5
Матеріаловіддача, грн.	3,28	4,30	1,02
Матеріаломісткість, коп.	30,49	23,27	-7,22

За допомогою методу абсолютних відхилень розрахуємо величину можливої економії чи величину прогнозованих перевитрат матеріально-технічних ресурсів від дії двох чинників:

- об'єму виготовленої товарної продукції;
- матеріаломісткості даної продукції.

Для проведення даного розрахунку скористаємося наступною формулою:

$$MЗ = V \cdot M_M.$$

Об'єкт факторної оцінки:

$$\Delta MЗ = MЗ_{2018} - MЗ_{2017} = -3141,5 \text{ (тис. грн.)}$$

Визначимо величину впливу кожного із чинників на кінцевий результат.

Для початку встановимо величину кількісного впливу зміни об'ємів виготовленої товарної продукції на зміну матеріально-технічних затрат у 2018 році в порівнянні з 2017:

$$\pm \Delta MЗ_V = (V_{2018} - V_{2017}) \cdot M_{M2017} = 55979 \cdot 0,3049 = 17059,9.$$

Тепер проведемо розрахунок якісного впливу матеріаломісткості на зміну величини матеріальних затрат у 2018 році в порівнянні із 2017 роком:

$$\begin{aligned} \pm \Delta MЗ_{MM} &= V_{2018} \cdot (M_{M2018} - M_{M2017}) = \\ &= 279621 \cdot (-0,0722) = -20201,4. \end{aligned}$$

Перевірка:

$$-20201,4 + 17059,9 = -3141,5,$$

що, як бачимо відповідає об'єкту факторної оцінки.

Проведена факторна оцінка говорить про те, що економія матеріально-технічних ресурсів у розмірі 3141,5 тис. грн. на ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», обумовлена низкою таких чинників, як впровадження ресурсощадних технологій, заміна та модернізація технічного устаткування, а також вплив природно-кліматичних умов.

Другий чинник – матеріаломісткість, також має позитивний характер впливу на зміну величини матеріальних затрат, в зв'язку з чим відбулося зменшення величини матеріаломісткості.

Висновки до розділу 2

Товариство з обмеженою відповідальністю «Терра-Покуття Плюс», скорочено ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є доволі молодим підприємством. Дата реєстрації підприємства – 11.05.2011 р. ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» зареєстроване за адресою Івано-Франківська обл., Снятинський р-н, с. Драгасимів вул. Касіяна буд. 34, корп. а. Підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур.

Відповідно до реєстрації підприємство займається наступними видами діяльності: вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур, насіння олійних культур, овочів і баштанних культур, коренеплодів, бульбоплодів, а також інших однорічних і дворічних культур, ведення змішаного сільського господарства, допоміжна діяльність у рослинництві, надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування.

На сьогоднішній день ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» – це вертикально інтегроване підприємство з розвиненою інфраструктурою та новітнім комплексом сільськогосподарської техніки й автотранспортним парком, що дозволяє приймати високоефективні управлінські рішення починаючи із підбору насіння, планування та випуску сільськогосподарської продукції до її зберігання, реалізації, транспортування, а також різного роду логістики.

ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» реалізуючи високоякісні продукти харчування як вітчизняних так і світових ринках, вносить суттєвий вклад в українську економіку. Значна доля продукції підприємства експортується на Європейські ринки, а також в Азію та Африку, тим самим приносить значні прибутки своїм акціонерам.

Підприємство являється партнером великої кількості відомих світових і вітчизняних переробних підприємств і торгових організацій. ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» надає значну увагу думці та побажанням місцевих жителів і збереженню екології навколишнього середовища, підвищує якісні

характеристики сільськогосподарських земель, а також застосовує у своїй господарській діяльності лише перевірені і надійні технологічні процеси вирощування сільськогосподарської продукції.

Інвестування значних коштів у науку та навчання власного персоналу, а також залучення у свою діяльність висококваліфікованих вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків говорить про бажання товариства до подальшого стабільного росту та розвитку.

Оцінка забезпеченості ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» технічним оснащенням показує, що у 2018 році у порівнянні з 2017 роком показник ритмічності зріс на 4,9 %. Це вказує на те, що у 2018 році відбулося збільшення рівномірності випуску продукції згідно із планом та об'ємі, який відповідає запланованому. Також, у 2018 році відбулося зменшення коефіцієнта варіації до 8 %. Причиною аритмічності являється низький рівень управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами.

Ще одним позитивним фактором діяльності ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є те, що у 2018 році в порівнянні із 2017 роком величина матеріальних витрат на одну гривню товарної продукції знизилась на 7,22 копійки та становила 23,27 копійок.

РОЗДІЛ 3.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ

3.1. Шляхи підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази

Пріоритетним напрямком розвитку сільськогосподарського виробництва повинно бути розв'язання задач, які загалом дозволяють забезпечити конкурентоспроможність галузі та її прогресивний розвиток у складних умовах сучасних трансформаційних процесів економіки нашої держави, серед яких одне із основних місць займають проблеми формування та ефективного використання матеріально-технічної бази підприємств. Перешкодами які заважають практичній реалізації інтенсивної форми розширеного відтворення є значні порушення у галузі міжгалузевого товарообміну, недосконалість державної програми у сфері підтримки аграрної галузі, недосконалість кредитна та податкова політика, наслідком чого є зниження показника платоспроможності сільськогосподарських підприємств, зменшення об'ємів обігових засобів, підвищення показника кредиторської заборгованості аграрних підприємств і, як наслідок, скорочення інвестицій у сільськогосподарське виробництво.

Результатом перелічених проблем є різке зниження обсягів впровадження інновацій у виробництво, практична зупинка оновлення машинно-тракторного парку, прогресуючі темпи зростання показника зношеності, морального старіння та структурної розбалансованості матеріально-технічної бази, руйнування її елементів при надзвичайно неефективній діяльності системи матеріально-технічного забезпечення.

Формування та впровадження дієвих механізмів у сфері ефективного використання матеріально-технічної бази із врахуванням науково-технічного прогресу, розвитку системи матеріально-технічного забезпечення

сільськогосподарських підприємств, технологічного оновлення виробництва є одним із основних напрямів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в Україні.

У сучасних умовах конкурентної боротьби, економічної та політичної нестабільності, недостатньої кількості вільних грошових засобів обґрунтоване та ефективне управління технічним оснащенням має надзвичайно важливе значення для забезпечення необхідної величини конкурентоздатності продукції сільськогосподарських товаровиробників, як з точки зору ведення поточної господарської діяльності, так і з метою здобуття стратегічно поставлених цілей у перспективі. Дане твердження базується на групі чинників, що несуть значний вплив на тенденції збільшення даної складової у структурі собівартості сільськогосподарської продукції.

Рух матеріально-технічних ресурсів, який у повній мірі є залежним від якості та раціональності його системи управління, відображає наскільки ефективною є виробнича діяльність підприємства в цілому, а також його технічний і технологічний розвиток зокрема. У зв'язку з цим проблеми, які утворюються підчас виробництва та використання матеріально-технічних ресурсів, у кінцевому значенні виливаються в один із головних чинників, який впливає на ділову репутацію підприємства на споживчому ринку.

Управління запасами – це управлінська операція, ціллю якої є мінімізація загально річних затрат на зберігання матеріально-технічних ресурсів за умови ведення раціональної та ефективної господарської діяльності підприємства. Інакше кажучи, управління запасами – це є не що інше, як постійна наявність у підприємства оптимальної величини необхідних матеріально-технічних ресурсів, які дозволяють реалізовувати господарську діяльність.

Запаси матеріально-технічних засобів виконують низку основних функцій, які дозволяють вести ефективне управління підприємством в цілому:

- накопичення;
- захисту від коливання вартості матеріально-технічних засобів;

- керування затратами за рахунок застосування дисконтної ставки, яка залежить від величини замовлення даних ресурсів.

Схема управління технічним оснащенням сільськогосподарського підприємства повинна мати наступний вигляд (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Схема управління технічним оснащенням сільськогосподарського підприємства

Необхідність «розумного» та раціонального управління матеріально-технічним постачанням на усіх етапах господарської діяльності сільськогосподарських підприємств ґрунтується на тому, що виробнича діяльність останніх характеризується непостійністю та підвищеним ступенем ризику, а це, в свою чергу звано підвищує складність ведення сільськогосподарських технологічних процесів і робить управління

матеріально-технічним забезпеченням сільгоспвиробників однією із найбільш відповідальних та складних складових діяльності сільськогосподарських підприємств.

Отже, як бачимо, розвиток і вдосконалення управління матеріально-технічними ресурсами на сільськогосподарських підприємствах є надзвичайно актуальним процесом в сьогоденних умовах їх існування. Таке управління повинно мати на меті підтримку оптимальної величини матеріально-технічних ресурсів, так як у випадку коли настає їх нестача то, відбувається невиконання виробничих процесів, що несе за собою прямі збитки підприємству, надлишок матеріально-технічних ресурсів, у свою чергу, викликає зростання затрат на їх зберігання, складування, обслуговування та «замороження» грошових засобів.

Як правило, у зв'язку із неефективним і необґрунтованим управлінням технічним оснащенням сільськогосподарські підприємства стикаються із нехваткою оборотних засобів що зумовлює потребу у залученні додаткових грошових засобів для ведення нормальної господарської діяльності, що, у свою чергу, викликає додаткові затрати, а отже підвищення собівартості продукції і як наслідок зниження дохідності та рентабельності їх діяльності.

Технічне оснащення є одним із найдорожчих активів сільськогосподарських підприємств, який становить до 22 % загальної суми грошових засобів, які вкладаються у ведення господарської діяльності сільгоспвиробників.

Витрати на технічне оснащення сільськогосподарських підприємств можна класифікувати наступним чином:

- капітальні затрати, тобто затрати, що складаються із інвестування грошових засобів у матеріально-технічні ресурси;
- затрати на оформлення заявок на купівлю матеріально-технічних ресурсів;
- затрати на прийом, складування, переміщення в середині складської споруди та видача;

- затрати від знецінювання запасів через втрату споживчих властивостей і крадіжки;
- затрати на страхування;
- сплата податків;
- інші види затрат від екстреної купівлі матеріально-технічних ресурсів і невиконання виробничих програм, тощо.

У систему управління технічним оснащенням входить низка конкретних процесів та функцій, які володіють протилежним характером. Усі складові системи управління повинні працювати згідно із поставленими конкретними задачами, метою та функціями для нарощування дохідності й зниження затрат на виготовлення сільськогосподарської продукції.

Приймаючи до уваги вище наведені факти, ми бачимо, що на ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» необхідно провести комплексну оптимізацію основних чинників управління технічним оснащенням, що дозволить підвищити ефективність роботи господарської діяльності підприємства за рахунок постачальницько-збутових операцій як одного із основних елементів господарській діяльності підприємства.

На сьогоднішній день є велика кількість шляхів і методів покращення ефективності керування забезпеченням матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств. На нашу думку, найбільш ефективними, у нашому випадку, будуть наступних два методи підвищення ефективності управління забезпеченням матеріально-технічних ресурсів. Дані методи взаємодоповнюють один одного.

Першим методом – є метод покращення взаємозв'язку між внутрішніми структурними підрозділами ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» за допомогою вдосконалення координації роботи даних структурних підрозділів під час управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами, плюс покращення та реформування грошово-постачальницько-виробничо-збутових процесів.

Другим методом є використання підчас виробничо-господарської діяльності ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» новітніх інформаційних технологій, що, в свою чергу, забезпечить проведення оптимізації виробничо-господарської діяльності, а також значно полегшить ведення облікових і контрольних робіт із забезпечення матеріально-технічними ресурсами нашого підприємства.

За допомогою першого методу увага концентрується на створенні більш тісних та взаємоузгоджених взаємозв'язків між усіма структурними складовими ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», що так чи інакше мають взаємозв'язок із управлінням забезпечення матеріально-технічними ресурсами підприємства. Іншими словами головною метою даного методу є вдосконалення управління матеріально-технічними потоками на кожній із стадії (закупка, постачання, виробництво та збут). Даний метод проводиться за допомогою вдосконалення діяльності головних структурних складових, які пов'язані з управлінням забезпечення матеріально-технічними ресурсами плюс відповідної служби матеріально-технічного постачання, яка займається процесом контролю матеріально-технічних потоків починаючи від купівлі необхідних матеріально-технічних ресурсів аж до моменту збуту (доставки) готової продукції споживачам, проводячи постійне узгодження виробничих та збутових планів, а також швидким та ефективним вирішенням проблем, що утворюються на кожному із етапів управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами. У процесі реалізації даного роду заходів відбувається взаємоузгоджене поєднання усіх складових управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами холдингу. Також необхідно відмітити, що даний метод фокусується на зростанні ефективності застосування матеріально-технічних засобів на всіх стадіях діяльності підприємства.

Найбільш прийнятний варіант такого роду інтегрованої структури для ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», на нашу думку, повинен містити шість основних функціональних блоків управління забезпечення технічним оснащенням (табл. 3.1).

Даний варіант такого роду інтегрованої структури забезпечення технічним оснащенням ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» виконує задачі оцінки, організації, контролю, планування, дослідження, координації і регулювання діяльності виробничої системи підприємства в області управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами, за рахунок лінійних та структурних підрозділів товариства, які володіють конкретними завданнями та функціями.

Таблиця 3.1

Етапи управління забезпечення
технічним оснащенням ТзОВ «Терра-Покуття Плюс»

№ п/п	Етапи управління забезпечення технічним оснащенням ТзОВ «Терра-Покуття Плюс»
1	2
1	<p style="text-align: center;">Оцінка:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оцінка та контроль коефіцієнтів ефективності переміщення та застосування технічного оснащення на усіх стадіях та етапах від закупівлі, виробництва до продажу готової продукції підприємством; - оцінка пропозицій виробників технічного оснащення, а також можливих варіантів його застосування; - оцінка та керування існуючим становищем матеріальних запасів відносно їх номенклатури; - оцінка затрат на облік і управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами; - оцінка потреб у трудових ресурсах для ефективного управління матеріальними та технічними засобами підприємства; - оцінка ведення закупівельної діяльності; - оцінка затрат на ведення виробничої діяльності та цін на продукцію; - оцінка статистичних даних; - оцінка виробничих можливостей поставщиків матеріально-технічних ресурсів.
2	<p style="text-align: center;">Організація:</p> <ul style="list-style-type: none"> - організація купівлі та доставки матеріально-технічних ресурсів для підприємства; - складування та зберігання сировини та матеріально-технічних засобів; - складування та зберігання готової продукції; - організація руху матеріально-технічних ресурсів у процесі господарської та виробничої діяльності холдингу; - організація обслуговування та доставки готової продукції споживачам.

1	2
3	<p style="text-align: center;">Контроль:</p> <ul style="list-style-type: none"> - контроль за виконанням договорів поставки матеріально-технічних ресурсів; - контроль дотримання різного роду планів (від оперативних до стратегічних) в керуванні забезпеченням матеріально-технічними ресурсами; - контроль відповідності якісних характеристик матеріально-технічних ресурсів; - контроль та постійне регулювання процесів використання матеріально-технічних ресурсів у виробничій діяльності.
4	<p style="text-align: center;">Планування:</p> <ul style="list-style-type: none"> - повномасштабне планування (від оперативного до стратегічного) у необхідних матеріально-технічних ресурсах холдингу; - формування графіків та форм купівлі необхідних матеріально-технічних ресурсів.
5	<p style="text-align: center;">Координація і регулювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - узгодження діяльності всіх структурних підрозділів підприємства; - порівнянні різних варіантів постачання (від поставщиків та для споживачів); - транспортна логістика; - створення графіків постачання.
6	<p style="text-align: center;">Дослідження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дослідження отриманих заявок та формування пропозицій застосування різних видів матеріально-технічних ресурсів у виробничій діяльності; - прогнозування ціни на матеріали, ресурси та продукцію холдингу; - дослідження можливих варіантів удосконалення ведення документації; - дослідження споживчих ринків; - дослідження ринків та поставщиків матеріально-технічних ресурсів.

З метою досягнення максимальної ефективності управління технічним оснащенням ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», управлінські функції з даного питання, на нашу думку, необхідно поділити між такими структурними підрозділами, як відділ фінансів, департамент матеріально-технічного забезпечення, юридична служба, управління виробничо-господарською діяльністю, інженерно-технічна служба, маркетинговий та планово-економічний відділи.

3.2. Функції та задачі створення управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами

Планування виробничої програми сільськогосподарського підприємства повинно проходити не лише економічне обґрунтування, а й ресурсне, іншими словами встановлення її забезпеченості виробничими потужностями, матеріальними, трудовими й інвестиційними ресурсами, а також виробничою інфраструктурою.

Нормальна діяльність ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у сучасних ринкових умовах вимагає обов'язкового виконання службою управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами аналітично-дослідницької функції, яка заключається у дослідженні якості сировини та ресурсів, що постачаються на підприємство, можливості заміщення одних ресурсів другими, підборі поставщиків на тендерній основі.

Разом з тим, необхідно відмітити, що в дане управління повинні складати висококваліфіковані працівники, які отримали спеціальну освіту і володіють необхідним досвідом у сфері роботи із економічним дослідженням і управлінням забезпеченням матеріально-технічними ресурсами сільськогосподарських підприємств. Задачами управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами є наступні:

- економічний аналіз і постійне дослідження всіх чинників, які мають вплив на величину ефективності управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами на кожній із стадій, починаючи від укладання договорів купівлі-продажу даних ресурсів аж до реалізації продукції конкретним споживачам;

- оцінка затрат на виробничо-господарську діяльність і цін на кінцеву продукцію (встановлення причин коливання ціни, співставлення цін на аналогічні продукти, дослідження затрат підчас операційної діяльності та доходу поставщиків);

- дослідження можливостей забезпечення господарської діяльності необхідними ресурсами;
- дослідження впливу географічного розміщення постачальницьких підприємств та організацій на ціну покупних матеріально-технічних засобів;
- аналіз різних типів постачання та підбір найбільш економічно доцільних;
- отримання та аналіз заявок на матеріально-технічні ресурси;
- розробка та реалізація програм із мінімізації операційних затрат відносно кожного із видів матеріально-технічних ресурсів, що плануються до використання;
- облік і оцінка операційних затрат;
- дослідження, які направлені на підвищення ефективності та спрощення облікової роботи та документообігу;
- дослідження продуктивності роботи (підбір та встановлення нормативних показників);
- дослідження впливу мотиваційної політики на величину продуктивності праці;
- організація процесів складування та зберігання матеріально-технічних ресурсів (одержання та прийом ресурсів на склад; зберігання сировини, матеріалів та готової продукції; контроль величини матеріально-технічних запасів; організація зберігання ресурсів безпосередньо на робочих місцях, дільницях тощо).

Далі розкриємо головні задачі та напрямки діяльності основних відділів ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» підчас співпраці зі управлінням забезпечення матеріально-технічними ресурсами.

Маркетинговий відділ проводить дослідження споживчих ринків; розробки нових видів продукції; оцінка потреб споживачів і ефективності використання виробничих потужностей; збір статистичних даних щодо використовуваних ресурсів; аналіз ринку матеріально-технічних ресурсів; оцінка ефективності договорів купівлі-продажу.

Інженерно-технічна служба проводить оцінку заявок і розробку різних варіантів, згідно яких можна одержати максимально низький рівень закупочної ціни щодо конкретних груп продукції та сировини; оцінка купованих матеріально-технічних ресурсів згідно критерію «ціна-якість» (знаходження оптимальних видів продукції та її поставщиків); поширення відповідної інформації; організація семінарів, круглих столів і конференцій разом із представниками різних структурних відділів і обслуговуючих працівників, з метою стимулювання створення рішень, які б дозволили зменшити затрати, що пов'язані з застосуванням матеріально-технічних ресурсів холдингу.

Юридична служба проводить роботу із інтерпретації існуючих та нових законів, законодавчих актів, постанов і розпоряджень, які відносяться до питань встановлення цін на матеріально-технічні ресурси для сільськогосподарських товаровиробників, а також надання та отримання знижок на них.

Бухгалтерія проводить розробку оптимальних графіків та форм оплати поставлених ресурсів.

Фінансово-економічний відділ займається загальноекономічним аналізом; досліджує який вплив мають економічні та політичні події на потреби холдингу в ресурсах; аналіз загальних тенденцій зміни вартості матеріально-технічних ресурсів; оцінює вплив політичних й економічних перемін на співпрацю поставщиків та конкурентів.

Служба планування проводить різного роду планування (від оперативного до стратегічного) потреб ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у матеріально-технічних ресурсах, а також деталізацію довгострокового планування.

Використання сучасних електронних пристроїв на базі штрихового кодування забезпечує ведення щоденного обліку та управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами та реалізацію продукції; підвищення ефективності співпраці між різними структурними складовими холдингу; зростання продуктивності та ефективності господарської діяльності підприємства загалом; знижує величину помилок, які виникають у економічній

роботі товариства; полегшує роботу стосовно контролю та обліку по підприємству в цілому.

Відобразимо головні елементи та принципи роботи такої системи із застосуванням новітніх технологій штрихового кодування, що автоматизуються за рахунок використання у роботі товариства сканерів, активних контрольно-касових пристроїв (Post-терміналів), штрих-кодів, засобів друку етикеток і портативних терміналів для збору потрібних даних. Для впровадження на ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» даної системи потрібна наявність на підприємстві розгалуженої комп'ютерної мережі, що має містити в своєму складі місця для вводу та виводу необхідних даних від різних структурних одиниць.

Розглянемо алгоритм роботи даної системи. При одержанні матеріально-технічних ресурсів проводиться їх маркування за допомогою лінійних штрих-кодів. Цей процес проводиться централізовано на складах при поступленні матеріально-технічних ресурсів та переміщення їх до виробничих підрозділів товариства. Штрих-код відображає усю внутрішню інформацію, так наприклад, номер складу та код продукту. При виданні засобів із складу до виробничого структурного підрозділу та служб холдингу, які приймають пряму участь у операційній діяльності підприємства, на відповідний Post-термінал передається уся потрібна інформація, тобто, іншими словами на ділянку поступає як продукт так і усі його дані. З Post-терміналів відомості про застосування чи реалізацію ресурсів і продукції поступає на загальний сервер. Із останнього потрібні дані про товарообіг поступають до відповідних структурних підрозділів холдингу, де проводиться їх аналіз та оцінка. Згідно із отриманою внутрішніми та зовнішніми даними керівництво холдингу проводить відбір поставщиків, а також методів отримання різних матеріально-технічних ресурсів.

Величина ефективності управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є одним із найбільш вагомих факторів зростання величини якості його продукції. Формування в холдингу новітніх систем управління забезпеченням матеріально-технічними

ресурсами дозволить збільшити рентабельність від операційної діяльності та його конкурентоздатність.

Матеріально-технічне забезпечення агропромислових підприємств містить як процеси закупівель так і власне постачання. Менеджмент закупівель включає в себе наступні процеси: планування матеріально-технічного забезпечення, підбір постачальників, укладання договорів на постачання матеріально-технічних ресурсів та їх ведення, забезпечення постачань, завершення контрактів. Основним завданням менеджменту закупівель є забезпечення надходження устаткування, матеріалів і послуг у повній відповідності до плану.

План щодо матеріально-технічного забезпечення виробничої діяльності є одним з головних складових елементів тактичного планування підприємств. Розробка планів матеріально-технічного забезпечення дозволяє успішно вирішувати проблеми забезпечення сировиною, комплектуючими, паливо-мастильними матеріалами, енергетичними та іншими ресурсами, необхідними для ведення виробничо-господарської діяльності. Разом з цим в планах матеріально-технічного забезпечення відображаються постачальники та терміни постачання кожного виду ресурсу. В процесі складання плану обов'язково враховується повна потреба у матеріальних ресурсах, які є необхідні для виробництва сільськогосподарської продукції, проведення експериментальних і ремонтних робіт тощо. Від того наскільки якісно та своєчасно проведено обґрунтування планів матеріально-технічного забезпечення залежить те наскільки буде виконана виробнича програма підприємства.

Вихідними даними для формування планів матеріально-технічного забезпечення виробництва є:

- запланований об'єм випуску продукції по асортименту та номенклатурі;
- норми витрат матеріально-технічних ресурсів на виробництво кожного виду продукції;
- відомості щодо ринкової кон'юнктури;

- оцінка витрат матеріально-технічних ресурсів звітного періоду;
- аналіз залишків незавершеного виробництва на початок і кінець планового періоду;
- плани технічного та організаційного розвитку, капітального будівництва, технічного переозброєння та реконструкції підприємства.

Змістовним наповненням планів матеріально-технічного забезпечення є:

- розрахунок потреб у паливі, сировині, устаткуванні, матеріалах, енергетичних ресурсах згідно норм їх витрат;
- визначення норм запасів всіх видів товарно-матеріальних цінностей на плановий період;
- облік, контроль та аналіз дотримання планів забезпечення;
- поточне регулювання забезпеченості операційної діяльності підприємства.

План матеріально-технічного забезпечення виробництва розраховується в місячному, квартальному та річному розрізах.

Місячні плани матеріально-технічного забезпечення містять в собі карти граничного відпуску матеріалів конкретному підрозділу підприємства.

У квартальних планах визначаються потреби підприємства відповідно до розгорнутої номенклатури й уточненого обсягу завдань виробництва на плановий квартал. На базі даного плану відбувається формування специфікованого замовлення постачальникам та встановлюється форма поставок – складська чи транзитна.

Річний план визначає потребу всіх підрозділів та служб підприємства у матеріально-технічних ресурсах і встановлює обсяги їх поставок на рік та по квартально.

Найбільш поширеною схемою матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва є складська мережа підприємств-постачальників, центральних складів і складів забезпечуваних підприємств.

Уся система складського постачання ґрунтується на принципах зберігання запасів. З метою отримання для виробничого процесу необхідного

матеріалу відбувається оформлення документації на отримання відповідних матеріалів із запасів власних складів. При відсутності необхідних матеріалів робиться запит у відділ закупівель, той, в свою чергу, проводить оформлення замовлення та відправляє його постачальникам, які забезпечують відправку матеріалів, в більшості випадків, великими партіями. Враховуючи складність міжгосподарських зв'язків, при такій схемі виникає значний документообіг, нарощуються сукупні запаси матеріально-технічних ресурсів, зростають затрати на організацію постачань, тривалість циклу організації постачань є достатньо великою, що викликає збої у зв'язку зі змінами виробництва; використовується велика чисельність трудових ресурсів, необхідні значні складські площі та наявність великого оборотного капіталу, однак нижчі закупівельні ціни, можливість роботи з постачальниками за якістю. У зв'язку з цим на підприємствах різних країн накопичено досвід з вдосконалення систем постачання.

Система договорів із підприємствами-посередниками володіє меншою кількістю ланок, спрощується проходження запитів на постачання та матеріальних потоків, відділи закупівель і склади підприємства розвантажуються від зайвої роботи, функції відбору та доставки матеріально-технічних ресурсів переходять до постачальника, зменшується величина партії та час виконання замовлень, скорочується документообіг та витрати на адміністрування. Головним вирашем такої системи є скорочення необхідних складських площ і вивільненні капіталу, який заморожується у запасах, знижуються витрати на транспортування та зберігання.

Ще одним важливим моментом в роботі сільськогосподарських підприємств є організація термінових постачань.

Одна з проблем ринкової економіки є коливання ринкових потреб у продукції, яка виготовляється, протягом коротких проміжків часу в порівнянні із часом виконання замовлень на постачання. Що може зумовити зриви виробничих процесів за рахунок змін, які відбуваються у номенклатурі необхідних матеріалів. В зв'язку з цим є розроблена низка методів постачання,

які орієнтуються на конкретні потреби виробництва: методи «точно у термін» і «Канбан», метод прогнозних показників, система запитів, електронно-інформаційний метод комунікації клієнта та постачальника тощо.

Вибір постачальника проводиться за допомогою експертної оцінки (виставлення балів), що встановлюються згідно наступних показників:

- вартість матеріально-технічних ресурсів;
- якість продукції;
- надійність постачань;
- присутність (відсутність) сервісних центрів;
- наявність надійної тари й упаковки;
- мінімальна та максимальна величина замовлення;
- наявність знижок.

Під час вибору постачальника можливе також врахування віддаленості, наявності резервних потужностей, час виконання термінових і поточних замовлень, фінансове становище та кредитоспроможність, ризик страйків тощо.

Найбільш поширеними методами отримання та аналізу пропозицій постачальників є проведення тендерів (конкурсних торгів) і письмових переговорів.

Проведення тендерів (конкурсних торгів) використовують у випадку великих об'ємів закупівель на тривалий період. Проведення тендеру відбувається при дотриманні наступних етапів [42]: подання реклами; формування тендерної документації; публікація тендерної документації; отримання і відкриття тендерних пропозицій; підтвердження кваліфікації учасників торгів; підписання контрактів.

Проведення письмових переговорів є можливе за ініціативи покупця чи продавця. Покупець в письмовій формі запрошує оферту. Продавець розсилає можливим покупцям свою пропозицію (оферти: вільні або тверді). В тому чи іншому випадку вказуються характеристики продукції, умови оплати та постачання.

Великим значенням в процесі планування матеріально-технічного забезпечення володіє оцінка ефективності використання матеріально-технічних ресурсів.

Визначення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів проводиться з метою:

- об'єктивного аналізу стану використання ресурсного потенціалу в основному та допоміжному виробництвах, об'ємів запасів;
- проведення оцінки величини витрат на придбання та зберігання матеріально-технічних ресурсів;
- ухвалення рішень щодо питань формування шляхів раціонального використання й економії ресурсів.

Протягом останніх років у практиці матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств використовуються нові технології та методи, які ґрунтуються на логістичній концепції, що передбачає оптимальне управління (організацію, планування та контроль) руху матеріальних та пов'язаних з ними фінансових й інформаційних потоків від первинного джерела до кінцевого клієнта.

Використання логістичного підходу в управлінні сільськогосподарськими підприємствами і формування логістичної системи значно змінюють взаємодію між потоками, дозволяє підвищити ефективність роботи суб'єкта господарювання та підвищення конкурентоспроможності при умові дотримання наступних умов:

- забезпечення взаємозв'язку логістичного управління та стратегічних цілей підприємства;
- розробка та практичне втілення заходів у сфері управління й реорганізації потоків;
- своєчасне надходження, опрацювання, передача, зберігання усієї супутньої інформації;
- можливість проведення контролю й управління трудовими ресурсами;

– забезпечення взаємозв'язку між іншими підприємствами та особами у сфері формування та втілення стратегічної лінії;

– можливість розрахунку ефективності логістики та її врахування в прийнятій системі фінансових показників.

Потенційні можливості впровадження логістичних схем у сільськогосподарське виробництво дозволять отримати значний соціальний та економічний ефект. Відповідно до експертних оцінок фахівців та вчених [20], широке використання логістичних методів в управлінні забезпечить:

- скорочення часу руху сировини та матеріалів в операційній діяльності та сфері обігу приблизно на 20 – 35 %;

- зменшення величини запасів продукції в кінцевого споживача на 25 – 40 %;

- комплексність розрахунку витрат матеріальних потоків;

- підвищення якості обслуговування споживачів;

- зниження дефіциту товарів.

Відповідно із логістичною концепцією, розподіл матеріалів по потоках проводиться методом спеціальних техніко-економічних розрахунків щодо підбору відповідного матеріалопотоку із деякої множини можливих шляхів постачання даних матеріалів. Проводячи аналіз матеріальних потоків, потрібно визначити наступне:

- розподіл матеріалів за потоками та загальні характеристики даних потоків;

- склад матеріальних потоків;

- пріоритетність матеріалів в процесі управління запасами;

- рівномірність, детермінованість і стаціонарність споживання;

- закономірності в сфері розподілу об'ємів та інтервалів поставок.

Ухвалення одного чи декількох шляхів постачання матеріально-технічних ресурсів проводиться згідно мінімальних приведених витрат на просування матеріалу.

Приймаючи до уваги комплексність розгляду матеріальних потоків як єдиної системи вибір варіанту матеріалопотоку проводять у наступному порядку:

- розробляють можливі варіанти логістичних каналів;
- проводять аналіз характеристик матеріалів і складових логістичної системи;
- здійснюють проектування логістичних вдосконалень;
- створюють перелік логістичних операцій відповідно до кожного каналу;
- розраховують техніко-економічні показники вдосконалення логістичних операцій враховуючи вартість їх реалізації;
- визначають приведені витрати й обирають варіант постачання з найменшими приведеними витратами, тобто сумарні капіталовкладення на логістичні вдосконалень та поточні витрати на проведення логістичних операцій, додаткові послуги та роботи із врахуванням коефіцієнтів ефективності капіталовкладень.

Розрахунок приведених витрат проводиться відповідно до всіх можливих варіантів постачання певного матеріально-технічного ресурсу й остаточно у впровадження приймається той варіант який має мінімальні затрати. Разом з тим необхідно зважати на те, що інколи для сільськогосподарських підприємств мають велике значення інші критерії чи обмеження. Так, для прикладу, час постачання насінневих або паливно-мастильних матеріалів, втрати якості ресурсів під час процесу постачання, площа складських приміщень, величина необхідних оборотних засобів тощо. В такому випадку оптимальний варіант матеріального потоку вибирається враховуючи дані критерії чи обмеження.

3.3. Розрахунок економічної ефективності впровадження логістичної системи постачання матеріально-технічних ресурсів

Розрахунок економічної ефективності створення централізованого постачання матеріально-технічних ресурсів із складу, відповідно до якого функції планування та організації постачання ресурсів має проводити диспетчерська служба ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», проводимо у наступній послідовності:

1. Встановлюємо величину необхідних капітальних вкладень для впровадження пропозиції.
2. Визначаємо собівартість переміщення матеріально-технічної продукції зі складу.
3. Розраховуємо економію затрат після впровадження запропонованих заходів.
4. Проводимо розрахунок річного економічного ефекту від впровадження організації централізованих поставок.
5. Визначаємо приріст продуктивності праці, що пов'язаний із застосуванням пропозиції.

Основні дані для проведення розрахунку економічної ефективності створення централізованого постачання матеріально-технічних ресурсів із складу, приведемо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Основні дані для проведення розрахунку економічної ефективності створення централізованого постачання матеріально-технічних ресурсів із складу

№	Показник	Базовий варіант	Проект
1	2	3	4
1.	Річний об'єм переміщень матеріально-технічних ресурсів із складу, тис. тон	134,5	134,5
2.	Кількість транспортних засобів, шт.		
	електрокар	40	34

Продовження таблиці 3.2

	електронавантажувачів	31	29
	автомобілів	33	31
3.	Кількість працівників допоміжного виробництва, чоловік:		
а	Кількість водіїв:		
	електрокар	40	34
	електронавантажувачів	31	29
	автомобілів	33	31
б	Кількість працівників, що приймають участь у вантажно-розвантажувальних процесах:		
	вантажники	38	35
	диспетчери	-	5
4.	Заробітна плата працівників допоміжного виробництва, грн.:		
	водії електрокарів і електронавантажувачів	3900	4200
	водії автомобілів	4600	5000
	вантажники	3600	4000
	диспетчери	-	3600
5.	Додаткової заробітної плати працівників, тис. грн.:		
	водії електрокарів, електронавантажувачів	25	30
	водії автомобілів	25	30
	вантажники	20	25
	диспетчери	-	35
6.	Відрахування на соціальні потреби, %	37	37
7.	Балансова вартість одиниці транспортного засобу, грн.:		
	електрокарів	67800	67800
	електронавантажувачів	62800	62800
	автомобіль	77800	77800
8.	Норматив витрат на ремонт і експлуатацію транспортних засобів, %	10	10
9.	Витрати електроенергії на зарядку одиниці електротранспорту у зміну, кВт/год.	19	19
10.	Кількість робітничих змін у році	238	238
11.	Вартість 1 кВт/год. електроенергії, грн.	2,2968	2,2968
12.	Середньорічний фонд часу роботи одиниці транспортного засобу, год.	2000	2000
13.	Норматив витрат допоміжних матеріалів на 1 годину роботи транспортного засобу, грн.	0,5	0,5
14.	Витрати на розробку проекту, грн.	-	50280
15.	Нормативний показник ефективності	0,15	0,15

Розрахунок:

1. Розраховуємо величину необхідних інвестиційних коштів для створення централізованого постачання матеріально-технічних ресурсів із складу:

Базовий варіант:

$$I_{\bar{o}} = 40 \cdot 67800 + 31 \cdot 62800 + 33 \cdot 77800 = 7226200 \text{ грн..}$$

Пропонований варіант:

$$I_n = 34 \cdot 67800 + 29 \cdot 62800 + 31 \cdot 77800 = 6538200 \text{ грн..}$$

2. Розрахуємо собівартість постачання матеріально-технічних ресурсів із складу:

а) Матеріальні витрати:

Базовий варіант:

електроенергія:

$$E_{\bar{o}} = 19 \cdot 238 \cdot 2,2968 \cdot (40 + 31) = 737415,20 \text{ грн.};$$

допоміжні матеріали:

$$DM_{\bar{o}} = 0,5 \cdot 2000 \cdot (40 + 31 + 33) = 104000,00 \text{ грн..}$$

Пропонований варіант:

електроенергія:

$$E_n = 19 \cdot 238 \cdot 2,2968 \cdot (34 + 29) = 654326,16 \text{ грн.};$$

допоміжні матеріали:

$$DM_n = 0,5 \cdot 2000 \cdot (34 + 29 + 31) = 94000,00 \text{ грн..}$$

б) Заробітна плата:

Базовий варіант:

основна:

$$ЗП_{осн.\bar{o}} = 3900 \cdot (40 + 31) + 4600 \cdot 33 + 3600 \cdot 38 = 565500 \text{ грн.};$$

додаткова:

$$\begin{aligned} ЗП_{дод.\bar{o}} &= 3900 \cdot (40 + 31) \cdot 0,25 + 4600 \cdot 33 \cdot 0,25 + 3600 \cdot 38 \cdot 0,2 = \\ &= 134535 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Пропонований варіант:

основна:

$$ЗПосн_n = 4200 \cdot (34 + 29) + 5000 \cdot 31 + 4000 \cdot 35 + 3600 \cdot 5 = 577\,600 \text{ грн.};$$

додаткова:

$$\begin{aligned} ЗПдод_n &= 4200 \cdot (34 + 29) \cdot 0,3 + 5000 \cdot 31 \cdot 0,3 + \\ &+ 4000 \cdot 35 \cdot 0,25 + 3600 \cdot 5 \cdot 0,35 = 167\,180 \text{ грн.} \end{aligned}$$

в) Відрахування на соціальні потреби:

Базовий варіант:

$$ВСП_б = (565\,500 + 134\,535) \cdot 0,37 = 259\,012,95 \text{ грн.}$$

Пропонований варіант:

$$ВСП_n = (577\,600 + 167\,180) \cdot 0,37 = 275\,568,6 \text{ грн.}$$

г) Визначаємо величину амортизаційних відрахувань (відповідно до ст. 145 Податкового кодексу України транспортні засоби належать до 5 групи основних засобів і мінімально допустимий строки корисного використання становить 5 років, розрахунок проведемо прямолінійним методом, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів:

- амортизаційні відрахування для електрокарів:

$$AB_{ек} = 67800 / 5 = 13560 \text{ грн. од. за рік.};$$

- амортизаційні відрахування для електронавантажувачів:

$$AB_{ен} = 62800 / 5 = 12560 \text{ грн. за од. за рік.};$$

- амортизаційні відрахування для автомобілів:

$$AB_{ав.} = 77800 / 5 = 15560 \text{ грн. за од. за рік.};$$

- загальна величина амортизаційних відрахувань:

Базовий варіант:

$$AB_б = 13560 \cdot 40 + 12560 \cdot 31 + 15560 \cdot 33 = 1445240 \text{ грн..}$$

Пропонований варіант:

$$AB_n = 13560 \cdot 34 + 12560 \cdot 29 + 15560 \cdot 31 = 1307640 \text{ грн..}$$

д) Визначаємо інші витрати (до інших витрат відносять витрати на ремонт і експлуатацію транспортних засобів)

Базовий варіант:

$$IB_{\bar{o}} = (67800 \cdot 40 + 62800 \cdot 31 + 77800 \cdot 33) \cdot 0,1 = 722620 \text{ грн.}$$

Пропонований варіант:

$$IB_n = (67800 \cdot 34 + 62800 \cdot 29 + 77800 \cdot 31) \cdot 0,1 = 653820 \text{ грн.}$$

Зведемо отримані витрат на постачання матеріально-технічних ресурсів із складу у таблицю 3.3.

Таблиця 3.3.

Витрати на постачання матеріально-технічних ресурсів із складу

Витрати	Базовий варіант	Проектний варіант	Економія
1	2	3	4
1.Матеріальні витрати, грн.	841 415,2	748 326,16	93 084,04
- допоміжні матеріали, грн.	104 000,00	94 000,00	10 000
- електроенергія , грн.	737 415,2	654 326,16	83 089,04
2.Заробітна плата, грн.	700035	744 780	-44 745
- основна, грн.	565 500	577 600	-12 100
- допоміжна, грн.	134 535	167 180	-32 645
3.Відрахування на соціальні потреби, грн.	259 012,95	275568,6	-16 555,65
4.Амортизаційні відрахування, грн.	1445240	1307640	137600
5.Інші витрати, грн.	7226200	6538200	688000
РАЗОМ	10471903,15	9614514,76	857 388,39

3. Розраховуємо економію витрат після впровадження пропонованих заходів:

$$E = C_{\bar{o}} - C_n,$$

де $C_{\bar{o}}$ – собівартість згідно базового варіанту, грн.;

C_n – собівартість згідно проектного варіанту, грн.

$$E = 10\,471\,903,15 - 9\,614\,514,76 = 857\,388,39 \text{ грн.}$$

4. Розраховуємо річний економічний ефект від впровадження централізованої роботи постачання матеріально-технічних ресурсів із складу:

З метою оцінки річного економічного ефекту від впровадження централізованої роботи постачання матеріально-технічних ресурсів із складу скористаємося критерієм приведених витрат:

$$PB = C_i + E_n \cdot K_i,$$

де PB – приведені витрати, грн.;

C_i – собівартість згідно i -го варіанту, грн.;

E_n – нормативний показник ефективності;

K_i – капіталовкладення згідно i -го варіанту, грн.

Базовий варіант:

$$PB_6 = 857\,388,39 + 0,15 \cdot 7226200 = 11\,555\,833,15 \text{ грн.}$$

Пропонований варіант:

$$PB_n = 9\,614\,514,76 + 0,15 \cdot 6\,538\,200 = 10\,595\,244,76 \text{ грн.}$$

Провівши аналіз проведених розрахунків можна стверджувати, що величина приведених витрат згідно базового варіанту становить 11 555 833,15 грн., а згідно пропонованого варіанту – 10 595 244,76 грн.. Так як, приведені витрати згідно пропонованого варіанту є меншими, то він є більш ефективним.

Отже, річний економічний ефект від впровадження централізованої роботи постачання матеріально-технічних ресурсів із складу буде становити:

$$E\Phi_p = 11\,555\,833,15 - 10\,595\,244,76 = 960\,588,39 \text{ грн.}$$

5. Розраховуємо приріст продуктивності праці після впровадження централізованої роботи постачання матеріально-технічних ресурсів із складу:

Базовий варіант:

$$ПП_6 = 134,5 / (40 + 31 + 33 + 38) = 0,9472 \text{ тис. тон / чол.}$$

Пропонований варіант:

$$ПП_n = 134,5 / (34 + 29 + 31 + 35) = 1,043 \text{ тис. тон / чол.}$$

Абсолютний приріст:

$$\Delta ПП = 1,043 - 0,9472 = 0,0958 \text{ тис. тон / чол.}$$

Відносний приріст:

$$\%ПП = (1,043 - 0,9472) / 0,9472 \cdot 100 \% = 9,91 \%$$

Отже, як бачимо проведені розрахунки показали, що згідно визначених показників більш ефективнішим є пропонований варіант організації централізованої доставки матеріалів і комплектуючих у цехи, згідно з яким функції організації та планування доставки вантажу повинне виконувати диспетчерське бюро.

Впровадження пропонованого варіанту дозволить ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» економити на матеріальних витратах 93 084,04 грн. на рік, у тому числі на допоміжних матеріалах – 10 000 грн., на електроенергії – 83 089,04 грн., однак зростуть витрати на зарплату – 44 745 грн., а отже і збільшаться відрахування на соціальні потреби. Амортизаційні нарахування у пропонованому варіанті зменшаться на – 137 600 грн. в рік. Інші затрати у пропонованому варіанті будуть – 6 538 200 грн. на рік, що на 688 000 грн. менше ніж у базовому.

Загальна величина економії від впровадження пропозицій становить 857 388,39 грн. на рік.

Висновки до розділу 3

У сучасних умовах конкурентної боротьби, економічної та політичної нестабільності, недостатньої кількості вільних грошових засобів обґрунтоване та ефективне управління технічним оснащенням підприємства має надзвичайно важливе значення для забезпечення необхідної величини конкурентоздатності продукції сільськогосподарських товаровиробників, як з точки зору ведення поточної господарської діяльності, так і з метою здобуття стратегічно поставлених цілей у перспективі.

З метою досягнення максимальної ефективності управління технічним оснащенням ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», управлінські функції з даного питання, на нашу думку, необхідно поділити між такими структурними підрозділами, як відділ фінансів, департамент матеріально-технічного забезпечення, юридична служба, управління виробничо-господарською

діяльністю, інженерно-технічна служба, маркетинговий та планово-економічний відділи.

Нормальна діяльність ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у сучасних ринкових умовах вимагає обов'язкового виконання службою управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами аналітично-дослідницької функції, яка заключається у дослідженні якості сировини та ресурсів, що постачаються на підприємство, можливості заміщення одних ресурсів другими, підборі поставщиків на тендерній основі.

Величина ефективності управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є одним із найбільш вагомих факторів зростання величини якості його продукції. Формування на підприємстві новітніх систем управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами дозволить збільшити рентабельність від операційної діяльності та його конкурентоздатність.

Проведені розрахунки показали, що згідно визначених показників більш ефективнішим є пропонований варіант організації централізованої доставки матеріалів і комплектуючих у цехи, згідно з яким функції організації та планування доставки вантажу повинне виконувати диспетчерське бюро.

Впровадження пропонованого варіанту дозволить ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» економити на матеріальних витратах 93 084,04 грн. на рік, у тому числі на допоміжних матеріалах – 10 000 грн., на електроенергії – 83 089,04 грн., однак зростуть витрати на зарплату – 44 745 грн., а отже і збільшаться відрахування на соціальні потреби. Амортизаційні нарахування у пропонованому варіанті зменшаться на – 137 600 грн. в рік. Інші затрати у пропонованому варіанті будуть – 6 538 200 грн. на рік, що на 688 000 грн. менше ніж у базовому.

Загальна величина економії від впровадження пропозицій становить 857 388,39 грн. на рік.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Важливою умовою конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва – є оптимізація формування і раціонального застосування технічного оснащення.

Технічне оснащення сільськогосподарських підприємств є багатограним і володіє натуральною та вартісною складовими.

У натуральну складову технічного оснащення входять предмети та засоби праці (машини, устаткування й інші технічні засоби, виробничі приміщення, сировина, багаторічні насадження, робоча та продуктивна худоба, корми, насіння, засоби захисту рослин, паливо). Під час функціонування підприємства застосовується низка природних ресурсів (вода, земля тощо). Усі складові матеріально-технічного оснащення поєднуються, за допомогою відповідних форм організації виробничої діяльності, у певні технологічні процеси.

Сучасне кризове становище галузі в значній мірі обумовлюється значними недоліками у матеріально-технічному оснащенні АПК, різким падінням платоспроможності сільгоспвиробників. Зменшення ресурсного потенціалу несе за собою негативний вплив на об'єми виробництва сільськогосподарської продукції, а отже, знижуються темпи оновлення сільськогосподарської техніки. Капіталовкладення у галузі АПК протягом останніх п'яти років зменшилося більш ніж на 40 %.

Державна політика спрямована на відтворення та оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств на протязі останніх 20 років не була однозначною. Це відбулося, в першу чергу, за рахунок того, що прийняті законодавчі акти не виконуються повністю або частково через постійний брак коштів в країні. При цьому виробники сільськогосподарської продукції виживають як можуть в умовах диспаритету цін: низьких цін на сільськогосподарську продукцію та високих на матеріально-технічні засоби виробництва. Основною тенденцією оновлення машинно-тракторного парку аграрні товаровиробники обрали для себе купівлю більш надійної та продуктивної, хоч і дорожчої імпоротної техніки, і якщо держава не втрутиться в

цей процес і не стане повноцінним гравцем, то вітчизняне машинобудування, яке і так знаходиться в занепаді повністю зникне як галузь. У такому разі величезний аграрний потенціал нашої країни буде підпорядковано зарубіжному виробництву сільгоспмашин і не зможе проявити себе в повній мірі.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Терра-Покуття Плюс», скорочено ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є доволі молодим підприємством. Дата реєстрації підприємства – 11.05.2011 р. ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» зареєстроване за адресою Івано-Франківська обл., Снятинський р-н, с. Драгасимів вул. Касіяна буд. 34, корп. а. Підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур.

На сьогоднішній день ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» – це вертикально інтегроване підприємство з розвинутою інфраструктурою та новітнім комплексом сільськогосподарської техніки й автотранспортним парком, що дозволяє приймати високоефективні управлінські рішення починаючи із підбору насіння, планування та випуску сільськогосподарської продукції до її зберігання, реалізації, транспортування, а також різного роду логістики.

Оцінка забезпеченості ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» технічним оснащенням показує, що у 2018 році у порівнянні з 2017 роком показник ритмічності зріс на 4,9 %. Це вказує на те, що у 2018 році відбулося збільшення рівномірності випуску продукції згідно із планом та об'ємі, який відповідає запланованому. Також, у 2018 році відбулося зменшення коефіцієнта варіації до 8 %. Причиною аритмічності являється низький рівень управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами.

Ще одним позитивним фактором діяльності ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є те, що у 2018 році в порівнянні із 2017 роком величина матеріальних витрат на одну гривню товарної продукції знизилась на 7,22 копійки та становила 23,27 копійок.

З метою досягнення максимальної ефективності управління технічним оснащенням ТзОВ «Терра-Покуття Плюс», управлінські функції з даного питання, на нашу думку, необхідно поділити між такими структурними підрозділами, як відділ фінансів, департамент матеріально-технічного

забезпечення, юридична служба, управління виробничо-господарською діяльністю, інженерно-технічна служба, маркетинговий та планово-економічний відділи.

Нормальна діяльність ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» у сучасних ринкових умовах вимагає обов'язкового виконання службою управління забезпечення матеріально-технічними ресурсами аналітично-дослідницької функції, яка заключається у дослідженні якості сировини та ресурсів, що постачаються на підприємство, можливості заміщення одних ресурсів другими, підборі поставщиків на тендерній основі.

Величина ефективності управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» є одним із найбільш вагомих факторів зростання величини якості його продукції. Формування на підприємстві новітніх систем управління забезпеченням матеріально-технічними ресурсами дозволить збільшити рентабельність від операційної діяльності та його конкурентоздатність.

Проведені розрахунки показали, що згідно визначених показників більш ефективнішим є пропонований варіант організації централізованої доставки матеріалів і комплектуючих у цехи, згідно з яким функції організації та планування доставки вантажу повинне виконувати диспетчерське бюро.

Впровадження пропонованого варіанту дозволить ТзОВ «Терра-Покуття Плюс» економити на матеріальних витратах 93 084,04 грн. на рік, у тому числі на допоміжних матеріалах – 10 000 грн., на електроенергії – 83 089,04 грн., однак зростуть витрати на зарплату – 44 745 грн., а отже і збільшаться відрахування на соціальні потреби. Амортизаційні нарахування у пропонованому варіанті зменшаться на – 137 600 грн. в рік. Інші затрати у пропонованому варіанті будуть – 6 538 200 грн. на рік, що на 688 000 грн. менше ніж у базовому.

Загальна величина економії від впровадження пропозицій становить 857 388,39 грн. на рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізов С. П. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підруч. / С.П. Азізов, П.К. Канівський, В.М. Скупий; за ред. проф. С.П. Азізова. – К.: КНЕУ, 2001. – 834 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізація: [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
4. Белінський Л.В., Довгань Л.С. Менеджмент виробництва та операцій: Підручник. - К.: 2005. – 624 с.
5. Біляк Н.І. Оцінка сучасного стану матеріально-технічного забезпечення АПК / Н.І. Біляк // Зб. наук. пр. ЛНАУ / [ред. В. Г. Ткаченко]. – Луганськ: ЛНАУ, 2004. – № 34/46. – 384 с.
6. Василенко В.О. Стратегічне управління підприємством: навч. посіб. / Т.І. Ткаченко, В.О. Василенко; за ред. В.О. Василенка. – К.: Центр навч. літер., 2004. – 400 с.
7. Васюта В.Б. Підвищення ролі матеріально-технічної бази як фактор ефективного функціонування підприємства [Електронний ресурс] // В.Б. Васюта, А.Г. Кирпань. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/39_VSN_2014/Economics/10_182500.doc.htm.
8. Вишневецька О. М. Матеріально-технічна основа розвитку аграрного сектора / О. М. Вишневецька, О. С. Дяченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://xn--e1aaifpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2010/konf%2010_5_29.pdf.
9. Гевко, Р. Б., Вітровий, А. О., Розум, Р. І., & Крайняк, О. К. Система машин і механізмів АПК: Конспект лекцій і практичних.- Тернопіль.: Факультет аграрної економіки і менеджменту ТНЕУ, 2016.- 124с.

10. Гевко Р.Б. Підвищення ефективності виробництва біопалива / Р.Б. Гевко, Р.І. Розум // Матеріали круглого столу «Проблеми розвитку альтернативних та відновлювальних джерел енергії: економічний аспект» (26 травня 2011р.) Тернопіль ТНЕУ С. 26-32.
11. Гереженко І.М. Аналітична оцінка ефективності використання основних засобів / І.М. Гереженко, О.Ф. Томчук [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/6_86089.doc.htm.
12. Гриньов А.В. Організація та управління на підприємстві / А.В. Гриньов. – Х.: ІНЖЕК, 2004. – 329 с.
13. Дзядикевич Ю.В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю.В. Дзядикевич, Б.О. Язлюк, Р.Б. Гевко та ін. - Тернопіль: Астон, 2016. – 392 с.
14. Дзядикевич Ю. В. Методи оцінки ефективності інвестицій в енергозбереження / Ю. В. Дзядикевич, М. В. Буряк, Р. І. Розум // Інноваційна економіка. – 2011. – № 2. – С. 119–122.
15. Дзядикевич Ю.В. Управління процесами ефективного енергозбереження / Ю.В. Дзядикевич, Р.Б. Гевко, Р.І. Розум, М.В. Буряк // Інноваційна економіка. – Тернопіль. – 2010. – № 3. – С. 151 – 154.
16. Дзядикевич Ю.В. Управління енергозабезпеченням шляхом використання вторинних енергоресурсів / Ю.В. Дзядикевич, Р.І. Розум, М.В. Буряк // Інноваційна економіка. – Тернопіль. – 2010. – № 2. – С. 44 – 50.
17. Должанський І.З., Загорна Т.О. та ін. Управління потенціалом підприємства. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.
18. Економіка інноваційного підприємства: Навчальний посібник / О.Є. Кузьмін, І.Н. Пашенко, Л.І. Чернобай, А.О. Босак. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. – 456 с.
19. Економіка підприємства: підручник / за ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2005. – 528 с.

20. Карпенко О.А. Логістичний підхід до управління запасами підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. nbuv. gov. ua/ 2009_6/ 09koamse.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/2009_6/09koamse.pdf).
21. Ковальчук, М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК / Михайло Іванович Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 390 с.
22. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
23. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І.В. Кривов'язюк. – К.: Ліра-К, 2013. – 450 с.
24. Крушельницька, О. В. Управління матеріальними ресурсами: навч. посібник / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 162 с.
25. Льошенко В.О. Організація і удосконалення ринку матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників // Економіка АПК - №3. – 2008. – С. 9-16.
26. Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2006. – 728 с.
27. Матеріально-технічне забезпечення. Електронний ресурс [Режим доступу] - <https://sites.google.com/site/kostia03061992/materialno-tehnicnezabezpecenna-pidpriemstva>
28. Мельник І. І. Основи інженерного менеджменту: навч. посіб. / І. І. Мельник, І. Г. Тивоненко, С. Г. Фришев, В. П. Бабій, С. М. Бондар – К.: Вища освіта, 2006. – 525 с.
29. Могилова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М.М. Могилова, Я.К. Білоусько, Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2015. – №2. – С. 61-67.
30. Мороз В.С. Організація виробництва: навч. посіб. / В.С. Мороз, А.С. Тельнов. – К.: Ліра-К, 2015. – 256 с.

31. Мягих І.М. Аналіз та оцінка використання ресурсного потенціалу в системі споживчої кооперації / І.М. М'яких // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1(91). – С. 136–142.
32. Організація та управління інноваційною діяльністю: підручник / за ред. проф. Перерви П.Г., проф. Меховича С.М., проф. Погорелова М.І. – Х.: НТУ "ХПІ", 2008. – 1025 с.
33. Осовська Г. Менеджмент організацій: Навчальний посібник / Г. Осовська, О. Осовський,. – К.: Кондор, 2005. – 853 с.
34. Остапенко М.О. Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 9. – С.7-12.
35. Оцінка активів підприємства: навчальний посібник / [Панасовський Ю.В., Семененко Б.А., Теліженко О.М. та ін.]; за заг. ред. Ю.В. Панасовського. – Суми: Університетська книга, 2009. – 512 с.
36. Пилипенко А. А. Організація управління розвитком матеріальнотехнічної бази підприємства: монографія / Пилипенко А. А., Литвиненко А. О. – Харків: ФОП Здоровий Я. А., 2015. – 236 с.
37. Підлісецький Г. М. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г.М. Підлісецький // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 81 – 87.
38. Підлісецький Г.М. Матеріально-технічна база аграрного виробництва: стан і проблеми відтворення//Агроінком. – 2009. - № 5-6. – С. 34-39.
39. Поткін О.О. Організація матеріально-технічного забезпечення виробничої діяльності вітчизняних промислових підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ev.nuos.edu.ua/content/organizatsiya-materialno-tekhnichnogo-zabezpechennya-virobnichoi-diyalnosti-vitchiznyanikh>.
40. Ресурсне забезпечення: обмежене фінансування не завада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroprofi.com.ua/statti/632-resursne-zabezpechennja-obmezhene-finansuvannja-ne-zavada.html>.

41. Розум В. М. Пат. 100511 U Україна, МПК (2015.01) A01B 79/00 A01C 5/00. Спосіб вирощування рослин за Володимиром Розумом / В. М. Розум, І. В. Розум, Р. І. Розум, М. В. Градова, М. В. Буряк (Україна); заявник та патентовласник В. М. Розум, І. В. Розум, Р. І. Розум, М. В. Градова, М. В. Буряк. – № u201501664; заявл. 25.02.2015; опубл. 27.07.2015, бюл. № 14.

42. Розум Р.І. Еколого-економічні системи: основні аспекти / Р.І. Розум, М.В. Буряк, І.В. Любезна // Науковий огляд. Науковий журнал. – Київ, 2015. – № 6 (16). – С. 33-49.

43. Розум Руслан. Еколого-економічна оцінка впровадження природоохоронних заходів [Текст] / Руслан Розум, Марина Мотрюк // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.]. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 195-196.

44. Розум, Руслан. Формування просторової структури землекористування в нових соціально-економічних умовах [Текст] / Руслан Розум, Валентин Карпенко // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 28 жовт. 2015 р.] – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – С. 200-202.

45. Рудьєв В.А. Менеджмент. Навч. посіб. / В.А. Рудьєв, С.О. Гуткевич / – К.: Центр учбової літератури, 2011. –312 с.

46. Рябенюк М.О. Стан та рівень забезпеченості підприємств основними засобами / Рябенюк М. О. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_99/39.pdf.

47. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: – К.: Знання, 2004. – 654 с.

48. Самородова Н.М. Теоретичні і практичні підходи до системи аналізу та управління виробничими запасами підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/2011_1/_p88-p90.pdf.

49. Семенов Г.А. Організація і планування на підприємстві: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 528 с.

50. Скоцик В.Є. Організаційно-економічні засади технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України / В.Є. Скоцик [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znptdau_2015_1_1_47.pdf

51. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник. – Житомир: ЖДТУ, 2003. – 580 с.

52. Хомяков В.І. Управління потенціалом підприємства: навч. посіб. / В.І. Хомяков, І.В. Бакум. – К.: Кондор, 2007. – 400 с.

53. Чаюн І.О., Бондар І.Ю. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства: Навчальний посібник / І.О. Чаюн, І.Ю. Бондар. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2002. – 111 с.

54. Чернопищук Т.І. Економіка аграрних підприємств: навч. посіб. / Т.І. Чернопищук, І.С. Воронецька, С.А. Сегеда та ін. – Вінниця: ВДАУ, 2006. – 400 с.

55. Шарко М.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / М.В. Шарко. – К.: Ліра-К, 2014. – 436 с.

56. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник / З.Є. Шершньова. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.

57. Шкода М.С. Удосконалення матеріально-технічного забезпечення підприємства: збірник наукових матеріалів УАБС НБ. – Суми, 2011. – С 356-362.

58. Шпак М. Перспективи розвитку фінансового лізингу в сучасних умовах сільськогосподарського виробництва / М. Шпак, Є.Ціп // Техніка і обладнання для АПК – дослідження, експертиза, прогноз розвитку. - №6 (9). – 2010. – С.6-8.

59. Шрайбфедер Джон. Ефективне управління запасами / Д. Шрайбфедер. – М.: Альпина бизнес букс. – 2006. – 389 с.

60. Юрченко В. П. Теоретичні підходи до системи аналізу та управління виробничими запасами підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. nbuv. gov.ua/ portal/ soc_gum/ Uproz/ 2010_2/u1002yur.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2010_2/u1002yur.pdf).
61. Ягода Г.Ю. Наявність та забезпечення виробничими основними засобами агроформувань / Ягода Г.Ю. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:[http://www.rusnauka.com/29_NIOXXI_2012/Economics/ 12_118596.doc.htm](http://www.rusnauka.com/29_NIOXXI_2012/Economics/12_118596.doc.htm).
62. Ястремська О.М. Моделювання інноваційних процесів: навчальний посібник / О.М. Ястремська, К.В. Тонєва; МОНУ; Харк. нац. економ. ун-т. – Харків: ХНЕУ, 2010. – 176 с.
63. Doing Business 2016: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. – Washington, DC: The World Bank, 2015.
64. Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data 3rd edition. A Joint Publication of OECD and Eurostat. OECD/EC, 2015.
65. Rozum R.I. Improving efficiency of using agricultural land / R. I. Rozum, I. V. Liubezna, O. M. Kalchenko // Науковий вісник Полісся. – 2017. - № 3 (11). Ч. 1. – С. 193-196.